

Núm. 3

juliol / setembre 1995

Analecto

D'HISTÒRIA GARRIGUENCA

SUMARI

1 Editorial

INVESTIGACIÓ

- 2 Santa Maria del Camí del Vallès, de la Garriga. Noves notícies històriques.
Antoni Pladevall i Font

- 9 El molí feudal de Blancafort de la Garriga (i II)
Jaume Oliver i Bruy

- 13 Les Fonts de la Conca de l'Alt Congost
Jesús Granados i Sánchez

MISCEL·LÀNIA

- 20 Què en farem, d'una biblioteca a la Garriga ? Necessitat i utilitat d'una biblioteca pública municipal.
Anna Amador i González

- 23 **BIBLIOGRAFIA**
GARRIGUENCA(II)
Joan Hernandes i Oliveres

PORTADA:

Vista general de la Garriga, segons un gravat del llibre *Monografia de las aguas minero-medicinales de La Garriga*, de Manuel Manzanque i Montes. Barcelona 1883.

EDITORIAL

Un nou garriguenc, un d'aquells nouvinguts que ha triat la Garriga com a residència fixa, ens comentava recentment que l'ANALECTA, és una revista interessant -són paraules d'ell- **"que servirà per refrescar la memòria sobre la seva pròpia història als garriguencs de soca-arrel i contribuirà a fer arrelar els nouvinguts"**. El comentari, a més d'afalagador, ens ha semblat prou important com per fer-ne esment en aquesta Editorial del tercer número de la revista.

També cal que ens fem ressó de dos projectes ambiciosos que està endegant el **Centre d'Estudis Històrics**. El primer, que ja està en dansa, és la creació del museu de la Domeria, per el qual ja s'ha signat un conveni amb la parròquia que faculta al **Centre d'Estudis Històrics Garriguenc** per crear-lo i gestionar-lo.

Aquest museu tindrà com a seu les antigues dependències de la masoveria de l'església de Sant Esteve de la Doma i el seu objectiu serà donar a conèixer el món rural tradicional, és a dir, abans de la industrialització. No cal dir que la consecució del projecte serà un procés llarg i costós en diners i esforços, sobretot degut al mal estat en què es troba bona part de les edificacions de la Domeria. Es farà inevitable demanar totes les ajudes que calgui, però, amb el concurs de totes les institucions, tant locals com autonòmiques, ho tirarem endavant. El primer pas, immediat, serà condicionar la primera sala -que quedarà unida al l'església a través d'un pas subterrani ja existent-, on s'exposaran part dels objectes que ja es tenen aplegats.

El segon projecte, en el qual ja hi estem treballant, és la creació de l'**ARXIU HISTÒRIC DE LA GARRIGA** on a més d'estar-hi aplegats tots els fons documentals que actualment són de consulta pública a la Garriga, sigui dotat de tota la infraestructura necessària per facilitar-ne la consulta als usuaris; informàtica, reprografia, microfilmació, restauració, biblioteca auxiliar, etc.

SANTA MARIA DEL CAMÍ DEL VALLÈS, DE LA GARRIGA

NOVES NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Antoni Pladevall i Font

CAPELLA DE
SANTA MARIA DEL CAMÍ

1.- Els antecedents

Els orígens històrics de la Garriga són molt mal coneguts a causa de la gran manca de documentació històrica fins molt després de passat el primer mil·lenni de la nostra era. Això ha fet que historiadors i pseudo-historiadors s'hagin inventat suposicions gratuïtes sobre la conquesta del lloc per Guifré el Pilós, la seva apriació per Sunifred, germà del Pilós i abat d'Arles i l'endegament del lloc per Emma, la primera abadessa de Sant Joan (885-942), que hauria creat aquí un priorat al front del qual hauria posat Quixol, una altra filla del Pilós i per tant germana d'Emma.

Tot això són pures suposicions o invencions, com ja raona Josep Maurí i Serra a l'inici del primer volum de la seva encara insubstituïble, bé que no definitiva, *Història de la Garriga* (1949). L'historiador de Sant Joan de les Abadesses, Pau Parasols, es troba a l'origen de la majoria d'aquestes gratuïtes afirmacions fetes, sobretot, en una història del monestir de Sant Joan que va publicar el 1859. Aquest és, però, un "historiador" que inventa moltes coses i per tant mereix molt poc crèdit.

La Garriga és un dels termes més rics de tot el Vallès en jaciments arqueològics, sobretot d'època romana, però no s'ha trobat cap làpida ni cap referència escrita que permeti assegurar qui vivia aquí i quina organització tenia el terme.

Fins ara, d'abans de l'any mil només es conserven dos testimonis escrits o documentals; un epigràfic i l'altre l'execució testamentària del comte Mir de Barcelona. Començant per aquest segon testimoni precisem que Mir o Miró I de Barcelona era nét de Guifré el Pilós i associat al govern amb el seu germà Borrell II; quan va morir, els seus almoners varen donar a la seu de Barcelona l'església de Sant Esteve de la Garriga amb tots els seus drets i les esglésies que tenia unides.

Això indica que la Garriga, a l'igual que gran part d'aquest sector del Vallès, era de domini directe dels comtes i pressuposa també una organització o muntatge parroquial molt anterior en el qual la parròquia de Sant Esteve de la Garriga tingué un paper molt destacat. En l'organització diocesana o religiosa, que podem comprovar per les velles actes de consagració i altres documents, en les diòcesis de la Catalunya Vella (Girona, Barcelona, Vic i Urgell) era normal crear parròquies als llocs més poblats i subjectar-los-hi amples territoris veïns, més tard repartits entre altres parròquies.

Com diu el document del 966, es van donar a la seu de Barcelona la parròquia de Sant Esteve de la Garriga amb les seves filials. Per un document de 1139 sabem que aquestes eren les esglésies de Sant Pere de Vallcarquera, Sant Cristòfol de Monteugues, Sant Pau de Montmany i Sant Gervasi i Protasi, de can Nualart.

Tot això pressuposa un muntatge religiós a la Garriga fet a finals del segle IX o inicis del X, però altra vegada la falta de documentació i de testimonis arqueològics no permet fer res més que hipòtesis i aquestes són sempre molt debils i exposades a esmena.

La segona notícia i la més antiga és l'epigràfica o làpida de Quixol o Xixilona, *Deo dicata* o consagrada a Déu, una de les filles més joves del comte Guifré el Pilós. Segons els estudis fets sobre el comte aquest va tenir nou fills, entre els quals hi havia les noies Emma, Riquilda, Ermessenda i Quixol. La làpida, conservada dins la capella de Santa Maria del Camí, diu només que l'any 945 va morir Quixol i que aquesta era monja *Deo dicata* i filla del comte Guifré. Res més se sap d'ella, tot el que s'hi pugui afegir és una hipòtesi o una pura suposició, fins que no aparegui cap nou document o notícia arqueològica.

SANTA MARIA
DEL CAMÍ.
Epitafi de Xixilona,
morta l'any 945

Intentarem, tanmateix, ambientar un xic l'època en què vivia Quixol. Aquesta era germana d'Emma, la primera i gran abadessa de Sant Joan, que va néixer entorn el 885 i que, molt petita encara, va ser destinada a ésser monja i abadessa de Sant Joan, monestir que el seu pare va crear per a ella. Sembla evident que Quixol va néixer més tard que Emma (en tot cas molt poc més tard) puix que el seu pare, que havia nascut entorn el 840, va morir al camp de batalla el 897.

Foren els seus pares els que li assignaren un lot de béns a la Garriga i fundaren o restauraren per a ella una capella i hospici o lloc d'acolliment de pobres i pelegrins? Fou la seva germana Emma qui ho va fer?

Aquesta última versió és la que s'ha donat com a hipòtesi o la més probable, però per a mí és la que ho és menys; s'ha conservat en els seus originals o en uns bons extractes fets per l'abat de Sant Joan de les Abadesses, Isalguer (1456-1486) en els llibres *Canalars* tota l'antiga documentació del monestir de Sant Joan i entre ella molta que fa referència a les actuacions d'Emma i enlloc no surt cap esment de la Garriga i ni tan sols el nom de la germana Quixol, cosa inexplicable si hagués estat o professat en el monestir i més encara si el monestir de Sant Joan o la seva abadessa hagués creat un priorat o filial a la Garriga.

Això fa que no se sàpiga, ni sigui fàcil d'escatir, des de quan Quixol va viure a la Garriga, si és que hi va viure i morir, cosa que la làpida no diu pas. Més difícil és encara saber on vivia exactament, tot i que sigui obvi suposar que devia ésser prop d'una església, que podria ésser una antecessora de l'actual església de Santa Maria, refeta el segle XII o una altra església situada al peu del gran camí ral que va continuar l'antiga via romana de Barcino a Ausa. En tot cas Quixol va morir força gran, puix que el 945 tenia com a mínim uns cinquanta anys, atès que el seu pare havia mort quaranta-vuit anys abans. L'església prop de la qual vivia podia haver estat aixecada en temps del seu pare o la podia haver fet aixecar ella.

Repetim, però, que tot això són suposicions o explicacions que es fan per justificar el text de la làpida i la seva presència a Santa Maria del Camí. Això no suposa, però, el fet que la làpida es trobés inicialment en un altre indret i més tard fos portada aquí. No es pot oblidar que les notícies de la seva existència a la Garriga són d'inicis del segle XIX i que el primer que la va publicar fou l'antiquari i canonge de Vic, Jaume Ripoll i Vilamajor (1775-1843) en un *Impreso* o opuscle fet a ca l'Ignasi Valls de Vic, el 1824, on diu que al seu temps es guardava sobre la porta de la capella.¹

Deixem aquest camp d'hipòtesis i suposicions, que creiem necessaris per fixar posicions i passarem tot seguit a aplegar i presentar algunes notícies, la majoria inèdites, entorn a una família noble d'Osona, molt vinculada a la Garriga i a Santa Maria del Camí.

2.- La família Santa Eugènia i la Garriga

L'estudi del castell de Centelles, i simultàniament del terme senyorial del castell de Taradell, ens va fer interessar i aprofundir, ja fa molts anys, en una família

¹Podem ampliar l'interès despertat d'antic per la làpida constatant que a l'arxiu de can Dachs hi ha una transcripció, amb forces inexactituds però, feta per Josep Rocafort i Sorts, rector de Tona l'any 1774.

A l'arxiu de can Terrés hi consta també com *Als 22 de juliol de 1793 el Magnífic Josep de Rosselló i Terrés, ciutadà honrat de Barcelona, concedí a petició de D. Jaume Pascual, Canonge del Monestir de Les Avellanes, Ex.Abat de dit Monestir, arrencar la pedra de l'inscripció i en lo detràs de ella se troba un floratge, i en lo mateix dia fou tornada a col·locar a son antic puesto i fou posat guix en les juntures -quod notatur ad futuram rei memoriam-*. Nota del Consell de Redacció.

medieval, de la petita noblesa que va anar augmentant de prestigi i importància, sobretot en la branca que va passar a ésser senyora de Torroella de Montgrí, al Baix Empordà, la qual va acabar refosa amb la casa vescomtal de Cabrera i amb la casa comtal d'Empúries.

La família Santa Eugènia, que alguns autors moderns prefereixen escriure Santaeugènia, es va originar o va prendre el cognom de l'antiga parròquia de Santa Eugènia de Berga, del veïnat de Vic i de l'antic terme del castell de Taradell. Els primers membres coneguts són Berenguer de Santa Eugènia i el seu fill Bernat Berenguer que entre els anys 1095 i 1106 actuaven com a castlans i feudataris dels senyors del castell de Taradell (A. PLADEVALL, *Història de Taradell I* (1995) pàgs. 94-101 i 117-118).

Com moltes altres famílies de la petita noblesa del país, la família Santa Eugènia s'anirà enfortint i pujant en riquesa i consideració social gràcies a posar els seus serveis a disposició de famílies importants o senyors de castells i jurisdiccions com els Taradell-Vilademany, els Centelles, els Montcada, els Agudes-Montclús, etc. Això farà que a mitjan segle XIII tinguin les castlanies o guarda dels castells de Taradell, Centelles, Vic o castell dels Montcada, Tona, Sentfores, Castellcir, Montmany, les Agudes-Montclús, Savellana i Vilagelans; al costat d'això adquiriran per convíncences o pactes amb dits senyors, cavalleries i cases fortes de les que en tenien la guarda i l'usdefruit mentre les guardaven pels senyor superior, com és el cas de la casa forta de Blancafort de la Garriga, de la de Vinyoles, de Centelles o de la d'Heures o Sala-d'heures i Espinzella, en el terme senyorial de Taradell; també tingueren béns o dominis en diferents llocs d'Osona i del Vallès, com Samalús, Sanata o Castellcir (Això i els respectius arbres de família els exposem en el llibre *Santa Eugènia de Berga. Història i vida d'un vell poble osonenc*, ara en curs de publicació).

A causa de la seva radicació i vinculació a la catedral de Vic, on hi hagué durant diverses generacions un canonge de la família Santa Eugènia, la majoria dels vells documents de la família es troben a l'Arxiu Capitular de Vic, al *Liber Dotationum Antiquarum*, al fons històric del Calaix 6 o al Cartulari de Santa Maria de l'Estany. També n'hi ha a l'arxiu notarial de la Cúria Fumada i a l'arxiu parroquial de Santa Eugènia que comença vers el 1260. És entre la documentació familiar on s'escapen algunes referències que interessin al passat de la Garriga i especialment a l'oblidada o ignorada *Domus* o fortalesa de Blancafort, que cal suposar ubicada on ara hi ha l'antiga casa, amb una petita torre i una moderna capella, coneguda com el Molí de Blancafort o Blancafort del Molí.

Com a pista per a futurs treballs o per a qui vulgui

ampliar el tema oferim aquí les notícies que, sense cap intenció prèvia d'estudi, hem recollit al nostre fitxer. Redordem que és un tema no estudiat puix que J. Maurí documenta només el mas Blancafort des de finals del segle XIII quan pacten amb els propietaris de Can Palau l'utilització de l'aigua del Congost pel molí que volen edificar. En altres punt de la seva obra Maurí recorda que els Centelles eren senyors alodials de Blancafort, però mai no va sospitar el seu passat i atribucions militars. Com veurem la família Santa Eugènia no solament va tenir confiada la guarda o defensa de Blancafort durant els segles XII i XIII, sinó que alguns Santa Eugènia visqueren aquí i per això adoptaren el cognom de Blancafort. El petit arbre familiar que acompanya aquestes pàgines il·lustra això.

Els primers Santa Eugènia que fins ara hem trobat relacionats amb el castell de Sant Esteve, que és el nom més antic que tenia el castell de Centelles, són Pere de Santa Eugènia, casat amb Dolça, que actuava entre el 1144 i el 1176 i a continuació el seu fill Pere Gros de Santa Eugènia, casat amb Adaleda; aquest, el 1183, junt amb Guillem de Sant Esteve, també castlà del castell de Sant Esteve o de Centelles, va donar al monestir de l'Estany part del delme de Santa Coloma de Vinyoles o de Centelles (A. Cap. Vic, Cartulari de l'Estany, fol. 32 r.). Posseir part del delme suposa tenir domini sobre una part del terme, a l'igual com exposarem ben aviat que posseïen una part del delme de Sant Esteve de la Garriga, per posseir-hi béns.

No sabem a partir de quin moment Pere de Santa Eugènia va començar a intervenir en el terme de Centelles i a la Garriga, però havia d'ésser entorn el 1150, car els dos fills seus, Bernat i Ramon, que prendran el cognom de Blancafort, signen com Bernat de Blancafort i Ramon de Blancafort en documents dels anys 1156 i 1172 (A. Cap. Vic, Cal. 6, docs 1747 i 2348). Els trobem encara amb aquests cognom el 1183 quan també signen el document abans citat, en el qual el seu germa Pere Gros, l'hereu del llinatge, dona al monestir de l'Estany una part del delme de Santa Coloma de Vinyoles o de Centelles.

El tipus de senyorajament que tenien en la fortalesa de Blancafort es pot deduir pels documents més tardans que són els pactes o convíncences fets entre els senyors de Centelles i diferents membres de la família Santa Eugènia. El primer d'ells és del 13 de juny de 1242 i en ell Bernat de Centelles, que actua ja com a senyor del Castell de Sant Esteve, exigint-li que respecti el pacte que el Centelles té fet amb Guillem Amat. Diu el document que es descendent de Pere Gros i que té els mateixos drets i obligacions que ell, cosa que pressuposa una anterior convinença. També li encomana el castlà Ramon de Vilanova, que era castlà menor, a Arnau de Cásols

amb els seus feus, els béns que el monestir de Sant Joan de les Abadesses té dintre del terme del castell de Sant Esteve i la *fortitudo de Blancafort et ipsum militem de Blancafort cum suo feudo*. Per tot això, Pere de Santa Eugènia reconeix Bernat de Centelles com a senyor seu i es compromet a ajudar-lo, donant-li potestat del castell i assistir-lo en les hosts i cavalcades (A.Cur. Fum. Vic, Anònims, 1242-1245, mn. 1242, fol. 66 r).

Per comptar amb un cavaller i feu propi la *Domus* o fortalesa de Blancafort devia comptar amb un territori annex propi suficient per a mantenir un cavaller amb el seu cavall i escuder. Això ho tenien enfeudat els Santa Eugènia, així com la guarda o protecció del veí castell de Montmany del Figueró, del que els Centelles eren també senyors i feudataris durant el segle XII i del que esdevingueren senyors jurisdiccionals el 1357.

Els Santa Eugènia són només feudataris dels Centelles, família que tenia ja el domini d'un sector del terme parroquial de la Garriga, el situat a la part d'entrada al Congost, molt abans que compressin al rei la plena jurisdicció el 1380. Això ho feren per assegurar-se el domini total del terme, a l'igual com ho feren al mateix temps de Manlleu i del terme de Meda, a l'entrada de les Guílleries, indrets on tenien ja drets i un petit domini abans de la compra del 1380.

La família Santa Eugènia tenia el domini útil i la defensa de la fortalesa de Blancafort, com tots els feudataris tenien en els termes dels que posseïen el feu. Alguns Santa Eugènia devien residir materialment a la fortalesa, com ho revela el fet que en prenguessin el cognom. Sota d'ells hi devia haver una família pagesa que és l'única que hi subsistí des de finals dels segle XIII. El domini dels Santa Eugènia els permetia fer-ne transmissions i empenyoraments tan sols que els nous feudataris conservessin els mateixos drets i pactes amb el senyor superior. Cal suposar que la fortalesa de Blancafort tingué inicialment un notable valor estratègic per la seva situació el peu del Camí d'Osona i a l'entrada del Congost.

Els Santa Eugènia tenien d'una manera semblant la *Domus* o fortalesa de Vinyoles, situada no lluny de la vila de Centelles a la qual varen donar cognom dos o tres segles. L'any 1236 Pere de Santa Eugènia va posar com a garantia del dot de la seva muller, Brunisenda de Vilademany, la *Domus* de Vinyoles i els seus béns i sis anys més tard ho feia o l'empenyorava a Guillem de Bell.lloc, gendre seu, casat amb Gaia. Sobre aquest punt vegeu els nostres treballs o llibres *El Castell de Centelles* (edic. de 1976) pag. 23-47 i *Centelles. Aproximació a la seva història* (1987). pàgs. 39-42 i 70-71.

És molt probable que la fortalesa de Blancafort hagués experimentat les mateixes vicissituds, puix que consta que pels volts del 1275 estava en poder de Guillem de Bell.lloc, el marit de Gaia de Santa Eugènia. Fa suposar això la convinença portada el dia 13 de gener de 1277 entre Bernat i Gilabert de Centelles i Guillem de Bell.lloc; els Centelles encomanen a en Bell.lloc el castell de Sant Esteve o de Centelles, amb el seu castlà menor Marc de Vilanova i tot un seguit de feus entre els quals hi ha el delme de Santa Coloma de Vinyoles o de Centelles *et ipsam fortitudinem de Blancafort, et donant et ipsum militem de Blancafort*, o sigui les mateixes paraules que la convinença feta trenta cinc anys abans (A.par. Sant Martí de Centelles, Doc. en paper, còpia del segle XVII).

Confirma l'empenyorament o compromís que suposem que va fer Pere de Santa Eugènia al seu gendre Guillem de Bell.lloc dels béns o feus de la Garriga, el fet que l'11 d'abril de 1242 Pere de Santa Eugènia i esposa Brunisenda i Gaia de Santa Eugènia i marit Guillem de Bell.lloc, varen vendre a la capella de Santa Maria del Castell de Centelles i al seu rector o prior quatre quarteres d'ordi i tres d'espelta, a mesura del mercat de Granollers, que rebien cada any en el delme de la parròquia de Sant Esteve de la Garriga per 400 sous de moneda de dobló (A.Cur.Fum. Vic, Man. de 1239 a 1242, s.f.). Com ja hem indicat la percepció de part del delme pressuposa inicialment el domini sobre una part del territori parroquial.

La branca dels Santa Eugènia que restà a Osona i que el 1225 va esdevenir senyora del casal o fortalesa d'Heures, ara Sala-d'heures del terme de Santa Eugènia, al qual varen passar a viure, no varen desvincular-se dels drets i béns que tenien al Vallès, com ho indica el testament de Pere Marc de Santa Eugènia, del 10 de maig de 1277, en què es recorda de la capella de Santa Maria del Camí, i confirma que té drets sobre el castell de Montmany i altres indrets del Congost (A.Cur.Fum. Vic, Testaments III, fol. 121).

3.- Els Santa Eugènia i Santa Maria del Camí del Vallès

La família Santa Eugènia que acabem de presentar com a possessora de béns a la Garriga i altres indrets, sobretot per enfeudament dels senyors de Centelles, es va convertir en una especial devota i protectora de Santa Maria del Camí.

Com s'ha exposat abans, l'origen d'aquesta capella és un misteri no aclarit, que es pot esvaïr algun dia gràcies a excavacions o al testimoni de l'arqueologia. Fins ara suposem que existí una capella anterior a l'actual i

l'edifici actual ens permet suposar pel seu estil i característiques romàniques que es va edificar, i segurament reedificar, ben entrat el segle XII.

SANTA MARIA
DEL CAMÍ.
Detall d'un capitell
de la portalada

La primera notícia documental que fins ara es coneix és de l'any 1227 i figura en el testament d'Elisenda de Rocafort, que el 1229 es va casar amb Berenguer de Santa Eugènia. Elisenda era senyora dels castells de Rocafort, Gallifa, Clarà o Moià i de la casa d'Heures o Sala-d'heures, que a partir d'ara fou la residència habitual dels Santa Eugènia d'Osona. Elisenda en el seu testament, datat del 28 de maig de 1227, va llegar 50 sous a Santa Maria del Camí d'Osona i 50 més a *Sancta Maria de Camino Vallesio* (Arx. Casal de Sala-d'heures. Lligall S.1).

La segona notícia és de l'any 1239 i segons ella Brunisenda de Santa Eugènia, en realitat Brunisenda de Vilademany, el 15 de novembre de dit any, per remei de la seva ànima i de la dels seus pares i amb consentiment del seu marit Pere de Santa Eugènia, va llegar a l'*ecclesie Sancte Marie de Camino, site et constructe in Valesio*, de la parròquia de Sant Esteve de la Garriga i als rectors de dita església, una quartera de blat de cens que rebia en el *molí d'Hortes* situat al riu que ve del Congost i que li feien els habitants dels masos Laodrera i Sestapera, així com un parell de capons que li fan dits masos. Es reté per a ella la resta de censos que rep de dit molí i masos (A.Cur.Fum. Vic, Anònims III, fol. 60).

En els primers manuals de testaments del mateix arxiu hi hem localitzat tres o quatre deixes més a Santa Maria del Camí del Vallès, dita sempre així per distingir-la de la d'Osona, de la qual ens ocuparem tot seguit.

La capella de Santa Maria del Camí del Vallès és evidentment anterior a la d'Osona i tot ens porta a creure que fou a imitació seva que Guillem Gros, canonge de

Vic, fill de Pere Gros de Santa Eugènia la va erigir el 1221. Així consta en una execució testamentària de dit canonge d'uns pocs anys més tard.

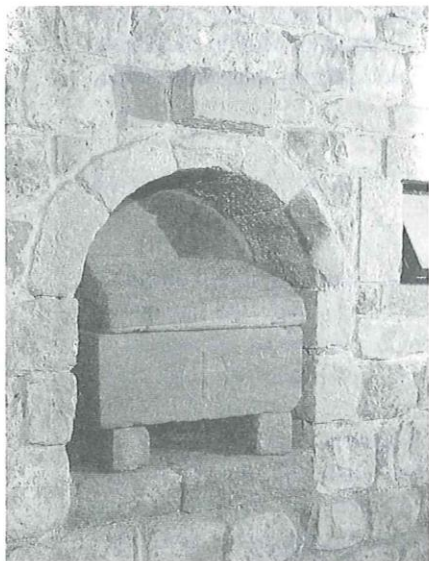
Aquesta capella, ara desapareguda o en ruïnes, es troba dins del clos de la Torre de Santa Margarida, del municipi de Calldetenes, però propera a Sant Julià de Vilatorrada. Es conserva la planta i els murs arranats a l'alçada de mig metre, però que mostren tot el seu perímetre de nau i transepte i dues portes d'entrada. Vegeu sobre ella l'estudi de *Catalunya Romànica II, Osona I* (1984), pàgs. 180-181).

Creiem també filla de la devoció dels Santa Eugènia a Santa Maria del Camí, l'erecció de la capella de Santa Maria del Camí de Mallorca, que ha esdevingut el centre i ha donat nom a un municipi de la Mallorca septentrional d'uns 4.000 habitants. Va erigir aquesta capella Bernat III de Santa Eugènia, l'últim membre baró de la branca dels Santa Eugènia-Torroella, separada el 1144 de la d'Osona i que va esdevenir senyora de Torroella de Montgrí. Bernat de Santa Eugènia va participar amb uns 30 homes seus a la conquesta de Mallorca i allà va rebre un lot de terres de 154 cavalleries; l'esmentat Bernat, que més tard fou governador de Mallorca i molt amic del rei, va erigir en aquests seus dominis dues esglésies: una dedicada a Santa Maria del Camí i l'altra a Santa Eugènia, que han esdevingut ambdues caps de municipi. El segon d'un miler escàs d'habitants. Santa Maria del Camí de Mallorca surt documentada des de l'any 1248.

La vinculació de totes aquestes tres capelles de Santa Maria del Camí, fundades dues d'elles per membres de la família de Santa Eugènia, donen peu per suposar que la capella de la Garriga pogué ésser refeta per Pere de Santa Eugènia, entorn el 1144 i que a ell correspongui el sarcòfag de pedra guardat a la capella, però d'això no en tenim cap prova.

Com hem vist, la capella de la Garriga tenia ja rector o sacerdot responsable el 1239 i en tenia segurament molt abans. Aquest rector, segons les notícies de les visites pastorals, aplegades per J. Maurí, del 1307 cap ençà, ens diuen que el benefici era de patronat del benefici de Sant Andreu de la Catedral de Barcelona. Un estudi dels orígens d'aquest benefici podria aportar noves llums sobre els patrons o fundadors del rectorat.

Com ja s'ha indicat, la capella de Santa Martia del Camí tenia la funció de capella de camí amb una casa per a hospitalatge de pobres i pelegrins. Aquesta funció s'expressa en les visites del segle XIV però en tenim una notícia més antiga que no va conèixer J.Maurí, tot i estar ja publicada.

SANTA MARIA
DEL CAMÍ.
Sarcòfag del segle XIII

En la gran obra *Les Cases de Templers i Hospitalers de Catalunya* publicada per Joaquim Miret i Sans, l'any 1910, pàg. 213 es transcriu en un extracte llatí un document del 9 d'abril de 1256 pel qual Beatriu, *deo data* de la casa de Santa Maria del Camí, per ella i per les *sorores et confratres successoras meos* pacta amb Bernat de Tenes sobre una permuta de les 3 quarteres de blat, a mesura del mercat de Granollers, que havia de rebre sobre el mas Medina del fossar, de la parròquia de Santa Eulàlia de Corró, que havia deixat a la capella de Santa Maria en Ramon de Tenes, ja difunt. Signen el document Geralda i Berenguera, *converses de la casa de Santa Maria* per les quals, per no saber escriure, fa el seu signe Mn. Pere de Gorgs, rector de Llerona. També signen el document dos altres preveres, Pere Recard i Ferrer Sabet, algun dels quals podia ésser el capellà o rector de Santa Maria del Camí.

Aquest document es guardava a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a l'armari 1 del Gran Priorat, pergami 69. Això va fer suposar a Miret i Sans, que desconeixia la ubicació de Santa Maria del Camí i per això la situa prop de Granollers, que es podia tractar d'un petit convent de monges hospitaleres de Sant Joan de Jerusalem, però el fet de no trobar enlloc cap més notícia de dita casa el fa dubtar i creure que devia tenir molt curta durada.

L'esment de la *deo donada* Beatriu i de les dues converses Geralda i Berenguera a mitjan segle XIII ens indica que no era cap casa religiosa que seguís una regla determinada, sinó un clàssic lloc de deodonats o deodonades, creat segurament el segle XII i extingit pràcticament al segle XIV. Recordem que la primera visita pastoral del bisbe barceloní, Ponç de Gualba, del

1307, que transcriu i comenta J. Maurí, indica que en aquell temps només residien prop de la capella una deodonada i una germana d'aquesta que el bisbe expulsà de la casa de la capella per buscar raons. Durant els segles XIV i XV només cuidava de la capella el seu rector o beneficiat amb algun resident, home o dona seglar, ocasional. Així es dedueix de tota la documentació d'aquests segles que esmenta Josep Maurí.

Seria bonic poder establir la línia de continuïtat entre les deodonades del segle XIII i la Quixol *deo dicata* del 945, però ja hem indicat que això ara és impossible de fer o de provar.

4.- Santa Eugènia del Congost o de Tagamanent.

Segurament cal també relacionar amb la família Santa Eugènia la capella de Santa Eugènia del Congost, ara la parròquia virtual de l'antic terme de Tagamanent.

Al llarg del Congost, no sabem exactament on, hi havia una antiga casa forta anomenada del Congost o la *Domus Congusto*. En un treball fet fa anys la volíem identificar o situar a la parròquia de Valldeneu, de l'antic terme de Centelles, però no n'estem pas ben convençuts (A. PLADEVALL, *Els Casals del Congost i de Santa Coloma*, a AUSA, VI (1968-1971), pàg. 186-193).

No es podria trobar prop l'antiga església de Santa Eugènia del Congost i haver-se convertit després en el mas Santa Eugènia ?

La capella de Santa Eugènia la teníem documentada fins ara només a partir del 1620 (Vegeu que en diem a la *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Vol. 2. Edic. 1991, pag. 201). Ara en canvi l'hem trobat documentada el 1254.

Llegim efectivament en un antic document referent al monestir de Sant Pere de Casserres, que el 10 de juliol de 1254 Ramon, monjo cambrer de Sant Pere de Casserres, amb Guillem, monjo sagristà i tot el convent de Sant Pere de Casserres venen a Bernat Cots, monjo del mateix monestir i a Pere de Passarella de la parròquia de Savassona, per 200 quarteres de blat, la meitat ordi i la meitat espelta i per 5 quarteres de bon forment, a mesura de Vic, del dia de Sant Joan de Juny, proppassat, a un any, tots els esplets i censos de blat que saben *ubique in Ausone, videlicet a gradu de latio usque ad collem de Espina et de Bisaura usque ad Sanctam Eugeniam de Congosto, preter decimas de Tagamanent et de Villanova et molendina de Spluga*, que es retenen. Són testimonis B. de Angulo, A. de Alibergo i Poncius de Jardino (A. Cur. Fum. Vic, Manual IV, 1250-1256 s.f.).

Tal vegada ni el titular de la capella tingui res a veure amb la família Santa Eugènia, ni el cognom del Congost amb la vella *Domus del Congusto*, però valia la pena recordar aquest document que ens fa avançar prop d'uns quatre-cents anys la primera notícia de la capella de Santa Eugènia del Congost, del terme de Tagamanent.

Aquestes són les notícies que he pogut aplegar sobre

Blancafort i Santa Maria del Camí, en relació amb la família Santa Eugènia, que ofereixo gustós als investigadors i erudits de la Garriga perquè per aquest camí puguin suplir en part la manca irriant de documents que caracteritza els orígens històrics d'aquesta bonica població i terme vallesà.

ARBRE GENEALÒGIC DE LA FAMÍLIA SANTA EUGÈNIA

BERENGUER DE SANTA EUGÈNIA

≈1095

BERNAT BERENGUER DE SANTA EUGÈNIA

Castlà de Taradell
1099 - 1106

BERENGUER

1102

PERE BERENGUER DE SANTA EUGÈNIA

Castlà de Taradell i de Vic

GUILLEM

1150

BERENGUER

1150

1132-1146

Casat amb Guisla

1144

PERE DE STA. EUGÈNIA

Castlà de Taradell, Vic
Centelles, Sentforés

1144 - 1176

Casat amb Dolça

BERENGUER

1144 - 1174

GUILLEM

Canonge de Vic

MAIASSENDA

C. amb Guillem R. de Vilanova

BRANCA DELS SANTA EUGÈNIA DE TORROELLA DE MONTGRÍ

BERNAT I DE SANTA EUGÈNIA

C. amb ADELAIDA DE MONTGRÍ

1144 - 1193

BERNAT II DE SANTA EUGÈNIA

1183 - 1239

c. amb Beatriu de Castelló

Molts germans

BERNAT III DE SANTA EUGÈNIA

Virrei de Mallorca

Fundador de Sta. Maria del Camí de Mallorca

c. amb Beatriu 1226 - 1269

Altres germans

SANÇA DE SANTA EUGÈNIA

1269 - 1289

c. amb Gerau, vescomte de Cabrera

MARQUESA DE CABRERA I DE STA. EUGÈNIA

1289 - 1313

c. amb Ponç Hug V, comte d'Empúries

PERE GROS DE STA. EUGÈNIA

1150 - 1178

Casat amb Adeladis 1150 - 1184

BERNAT

RAMON

BERENGUER

GUILLEM

dots de Blancafort

1156 - 1183

PERE DE STA. EUGÈNIA

Castlà de Vic, Tona,
Centelles, Montmany,
Castellcir i Blancafort...

GUILLEM GROS

1177 - 1221

Canonge de Vic, fundador de
Sta. Maria del Camí d'Osona

PERE DE STA. EUGÈNIA

1218 - 1247

Casat amb Brunisenda
de Vilademany

1233 - 1270

BERNAT DE STA. EUGÈNIA

c. amb Agnès d'Oió

1219 - 1240

BERENGUER

BLANQUETA

BERENGUER DE STA. EUGÈNIA

1218 - 1240

c. 1er amb Elisenda de Rocafort

1225 - 1227

c. 2on amb Agnès de Portella

1231

PERE DE STA. EUGÈNIA

c. amb Guillema de Rupia

1240

GAIA DE STA. EUGÈNIA

c. Guillem de Bell.lloc

Sr. de Vinyoles i Blancafort

1235 - 1277

EL MOLÍ FEUDAL DE BLANCAFORT DE LA GARRIGA (i II)

Jaume Oliver i Bruy

La gestió feudal del molí: Els establiments

A partir del darrer quart del segle XII, la recepció a Catalunya del dret romà, adaptat a les necessitats jurídiques del feudalisme, converteix l'establiment en el reflex escrit de l'acte en què un senyor cedeix a un pagès un bé que posarà en explotació a canvi d'una renda en espècie (fixa o proporcional) o moneda. Aquest sistema imposa relacions de subordinació de qui rep el bé envers qui l'hi estableix, caracteritzades pel pagament de renda i pels drets senyorials que en són l'expressió legal.

Durant el segle XIII, els molins són objecte privilegiat d'establiment, deixen d'estar directament en mans de l'aristocràcia terratinent i passen a personatges rellevants a nivell local o comarcal (Martí 1988, p. 181). Els Blancafort, que l'any 1297 reben per establiment les aigües del molí de Palau¹, són uns d'aquests personatges.

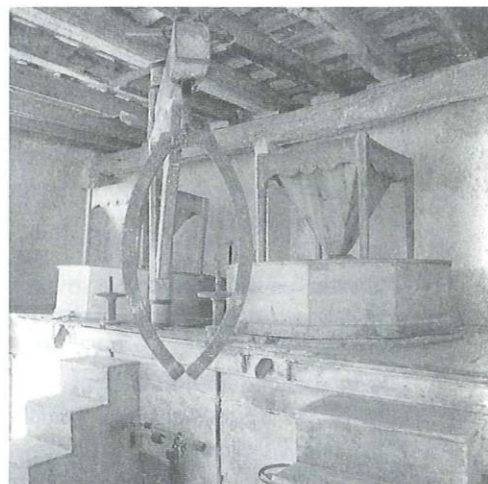
Llavors, l'any 1488, el senyor de Centelles atorga a Pere Blancafort el domini útil del mas amb *un molí ab rec i sota rec, que és en lo dit mas... totes les quals coses i terres té i han tingut sempre de temps antic los hereus d'esta casa de Blancafort sots domini i alou de dits senyors comtes de Centelles a cens annuo de sixanta sous i quatre diners de moneda barcelonesa*². El mateix dia s'estableix la terra de la Parellada, que afronta a solixent ab lo rec Moliner, vulgarment dit de Blancafort³.

Un establiment del 1520 vincula els Blancafort als Palau, quan aquests atorguen a Segimon Blancafort *aquell molí derruït blader...que se té per lo senyor comte de Centelles a cens de 2 quarteres de forment, les quals se encarregà de pagar dit Palau, però imposà ab dit establiment 2 quarteres de forment de cens, pagadores per lo hereu Blancafort*⁴.

L'any 1535, un establiment de Toda de Centelles a Segimon Blancafort d'un *molí blader dirruit i desabitat*

*junt ab la peça de terra en la qual està construït imposava el mateix cens de 2 quarteres i aclaria que el molí es tenia d'acord a la prestació dels censos que han de pagar-se per lo mas Palau i ses terres*⁵.

Cal destacar l'existència de tres nivells de domini sobre el molí: els Centelles, els Palau i els Blancafort. Els subestabliments van ser en general permesos pels senyors eminents des del començament del segle XIII, entre altres raons perquè eren una bona font d'ingressos, tant pels drets d'entrada percebuts pel primer establiment com pels lluïsmes cobrats després pels successius sub-establiments realitzats entre pagesos. Si hom s'avenia a sub-arrendar el giny, amb censos progressivament augmentats, era perquè produïa rendes suficients, arrabassades als pagesos que hi acudien a moldre, per satisfer els censos i tenir beneficis.

Interior del
Molí Blancafort

No se sap perquè el molí estava derruït entre els anys 1520-1535. Tal vegada, alguna de les pestes de la primera meitat del segle XVI devia haver provocat un període d'inactivitat forçada que hauria resultat fatal per als fràgils mecanismes del molí? De fet, no era l'únic molí ensulsiat: l'any 1521 també estava derruït un molí de Can Caselles, existent ja l'any 1364⁶; el 1522, hi havia *lo molí dirruit anomenat de Borina*⁷; el 1552, *tot aquell molí dirruit i dehabitat* de Can Noguera (Maurí 1949, p. 477); i,

¹ Arxiu de Can Dachs (ACD), "Genealogia de les cases Blancafort del Molí, Oliveres i Avancó", nota aïllada.

² ACD, "Rúbrica", f. 1r.

³ ACD, "Rúbrica", f. 2v.

⁴ ACD, "Llibre de notes", p. 27.

⁵ ACD, "Llibre de notes", p. 48.

⁶ Arxiu de Can Terrés (ACT), "Calendari de 1817, acta núm.

⁷ ACT, "Calendari de 1817", acta núm. 60.

finalment, durant la segona meitat d'aquest segle s'esmenta *lo molinot d'en Vinyals*, possible referència a un molí en runes⁸. Caldria estudiar si la reconstrucció dels ginys emplaçats sobre el Rec Monar, durant els anys centrals del segle XVI, convertí la Garriga en un centre productor de farina per als mercats propers, fet bastant probable¹⁰.

L'any 1616, el Batlle General establí el molí, en nom de la Corona, a Pere Pau Blancafort per un cens anual de 3 sous¹¹. Es tracta d'un exemple de la monarquia que adopta els mecanismes feudals de domini i, també, del primer esment d'una nova senyoria eminent. Els Centelles no s'esmenten aquí ni en les successives renovacions de l'establiment dels anys 1621, 1629, 1723, 1749, 1763 i 1783¹². Probablement, els Centelles alienaren a la monarquia el domini eminent del molí de Blancafort. Potser quan el rei va atorgar el títol de Comte del castell de Centelles a Joaquim I Carrós l'any 1599 (Pladevall 1976, p. 102), també es va redistribuir la jurisdicció sobre els dominis tradicionals del nou casal comtal?

Des de finals del segle XVII, però, els Blancafort van poder redimir els drets senyorials sobre el molí. L'any 1670 van comprar als Palau el cens de 2 quarteres de forment que pesava sobre el molí i la terra on era construït, per 65 lliures de Barcelona; aquesta operació es va completar l'any 1702 amb la compra del dret de lluir i quitar el cens, probablement per 6 sous. El molí, així, es va deslliurar dels drets que hi tenien els Palau des de finals del segle XIII¹³.

L'adjectiu "pagès" acompanya sovint en els documents el nom dels successius titulars del mas Blancafort. Realment ho eren, de pagesos. Però també eren senyors, administradors del domini senyorial dels Centelles a la Garriga. En aquest sentit eren situats inevitablement per sobre dels altres pagesos garriguencs que treballaven la terra i duïen el gra a moldre al molí. Els mateixos Blancafort van desenvolupar una activa política d'establiments de terres a altres pagesos i van adquirir masos propers al seu (Maurí 1949, pp. 487-489).

Completats amb mediacions coercitives que la

documentació amaga, els esglaons de senyoria resultants dels establiments servien per allunyar progressivament la producció dels productors i, en general, per garantir l'enfortiment i la reproducció de la classe dirigent feudal. Les relacions personalitzades imposades pels establiments busquen específicament trencar la cohesió de la comunitat camperola, creant una escala de senyors locals, situats incòmodament entre els pagesos i els senyors alodials absentistes. Els Blancafort, com els Palau, eren efectivament senyors locals que asseguraven la reproducció de les relacions feudals i que, després, van jugar un paper rellevant en la transició al capitalisme agrari a la Garriga. Justament, la millor època dels Blancafort fou el segle XVIII (Maurí 1949, pp. 483-495). La redempció dels drets senyorials sobre el molí entre 1670-1702 esdevé així tot un símbol de la nova situació.

Els Blancafort compren els drets senyorials quan es prefiguren en el camp català les noves relacions socials que caracteritzen la transició del feudalisme al capitalisme, tot just quan culmina la reconstitució de les forces productives després de la crisi del segle XVII. Aquests canvis van parells a un nou equilibri entre la molinaria i el regadiu. Així, per bé que no és el cas del de Blancafort, molts molins entraran en franca decadència durant el segle XVIII i desapareixeran en el segle següent. El segle XVIII, de fet, és el de l'extensió i la intensificació de conreus, fetes en gran part sobre la base de millores en el regadiu (Vilar 1966, pp. 259-317). A la Garriga, mentre es difonen conreus especulatius com el lli i el cànem a partir de la dècada de 1690 (Maurí 1953, p. 256), sovintegen els conflictes entre els Blancafort i els regants, sovint encapçalats per alguns incipients capitalistes agraris (Maurí 1953, pp. 338-340)¹⁴. És durant un d'aquests conflictes que es formula la brillant acusació contra els Blancafort, els quals llençaven l'aigua sobrant del molí a la riera: *a exemplo de los reyes que rinden las plazas por hambre lo han de executar haciéndoles perder la cosecha* (Maurí 1954, p. 140). Aquests conflictes, no obstant les successives concòrdies (Maurí 1953, pp. 311-314), provoquen situacions tenses (Maurí 1954, pp. 140-142) i mostren els canvis en les relacions de producció, que trenquen l'equilibri d'arrel medieval i estableixen unes noves relacions entre classes dominants i subalternes.

El molí i el regadiu

La distribució espacial dels elements del conjunt hidràulic del molí de Blancafort és un impediment per a la creació d'una superfície de regadiu important. La bassa i el cup

⁸ ACT, "Calendari de 1817", acta no. 53, sense data.

¹⁰ Podria insinuar la importància dels molins garriguencs la mort, l'any 1518, de Perot Coromina de l'Ametlla, *lo qual se va ofegar en lo cup d'en Caseles de la Garriga* (Bassolas 1972, p. 84). Acudien a moldre alguns pagesos del poble veí a la Garriga? o només es tracta d'una casualitat?

¹¹ Arxiu de Can Saraueta (ACS), "Establiment de las Aguas", p. 25.

¹² ACS, "Establiment de las Aguas", pp. 26-27.

¹³ ACD, "Llibre de notes", p. 24.

¹⁴ També ACS, Caixa VI-2, sense numerar.

formen una sola peça i les terres irrigables es troben en un nivell inferior al del molí, el qual es troba al capdamunt del conjunt hidràulic. L'àrea irrigable associada al molí de Blancafort és forçosament petita perquè és lluny de la captació de l'aigua i, sobretot, perquè el molí té prioritat en la utilització de l'aigua.

L'espai més adient per al regadiu es troba justament entre la resclosa i l'espai ocupat pel molí i els seus annexes. Aquí és on l'aigua arribaria després d'un recorregut i unes pèrdues (evaporació o filtracions) menors. La documentació escrita i la prospecció no permeten, però, localitzar-hi cap conreu irrigat de consideració. El regadiu associat al conjunt hidràulic de Blancafort es troba aigües avall del molí.

Un disseny favorable al regadiu seria aquell en què el molí estigués al final del sistema d'irrigació, i l'espai irrigat s'extengués entre la bassa, situada prop de la captació, i el giny. Aquest disseny es troba en els espais hidràulics andalusins (Martí 1988; Barceló 1988), és a dir, en un context no feudal, en què les decisions pageses cerquen la satisfacció de les necessitats comunitàries i la recerca de l'estabilitat social i territorial del grup camperol (Barceló 1986, p. 12).

L'emplaçament del molí de Blancafort al capdamunt del sistema feia incloure'l forçosament en la distribució social de l'aigua. Les necessitats volumètriques d'aigua i el ritme de treball de la moltura i del regadiu, però, són molt diferents. A la Garriga, la competència es va solucionar històricament convertint el molí en el centre del conjunt hidràulic i deixant als pagesos de més avall només les aigües sobrants del molí, retornada al rec després de fer moure les rodes i, eventualment, regar l'hort del moliner. Es fàcil imaginar que el regadiu tingué encara més problemes quan es van emplaçar successius molins sobre el rec d'eixida del de Blancafort.

L'ús d'aigües sobrants pels pagesos el mostra la localització d'una horta més avall del molí i a la vora del rec (*in loco vocato les Hortes...in quodam rego molinerio*)¹⁵; que els Blancafort rebin totes les aigües del Congost que puguin prendre¹⁶; una sentència *sobre lo pendre agua eixint del molí de Blancafort* (Maurí 1949, p. 478); i els establiments per regar amb l'aigua eixint dels molins situats sobre el Rec Monar¹⁷, que utilitzen

l'aigua sobrant del molí de Blancafort¹⁸. De fet, fins l'any 1923 els regants de la Garriga havien de preveure que *el caudal de agua de que se dispone es el procedente del río Congost, después del desagüe del Molino Blancafort y de la finca rústica aneja al mismo, no pudiendo determinar a cuanto asciende este caudal por ser sumamente variable*¹⁹.

El conjunt hidràulic de Blancafort permet veure el paper dels molins en la societat feudal, en l'aspecte tècnic, en els efectes sobre la creació d'espais irrigats i en el control senyorial del treball pagès (Martí 1988; Barceló 1988). Destaquen les reformes destinades a incrementar la producció i, en conseqüència, les rendes capturades sota la forma de drets de moltura; i també els impediments posats al desenvolupament del regadiu, mentre els senyors forcen als pagesos a especialitzar-se en conreus de secà, adaptats a la captura de renda²⁰. Tot indica que el regadiu garriguenc es limità als horts domèstics o a llocs esquerps com la *ínsula* del Congost (Oliver 1995), i que no constituï l'eix del procés de treball pagès, centrat en la cerealicultura. Finalment, el molí de Blancafort permetia als senyors un control del volum de la producció de cereals gravada amb diverses rendes proporcionals.

La conservació del disseny original, quasi 7 segles després, converteix el molí de Blancafort en un dels elements més importants del patrimoni històric garriguenc²¹.

BIBLIOGRAFIA

BARCELÓ, M. (1986): "La qüestió de l'hidraulisme andalusi", dins *Les aigües cercades (Els qanats de l'illa de Mallorca)*, Palma.

¹⁵ ACS, "Establiment de las Aiguas", pp. 10, 21 (1518-1532)

¹⁶ Ordenanzas para el régimen de la Acequia Comunal Monar, la Garriga 1923, p. 3.

La riuada d'octubre de 1994, quan aquest treball ja estava redactat, es va endur el tram del rec situat abans de la bassa del molí de Blancafort. Això va provocar que no es poguessin regar els horts situats més avall del molí. La qüestió va derivar en un greu descontentament entre els pagesos quan circulà la notícia que no es preveia reconstruir el tram afectat. A més del discutible criteri amb què les institucions marginen activitats econòmiques considerades, potser, "arcaiques", l'incident constitueix un clar exemple de la subordinació que encara avui té el regadiu envers el molí.

²⁰ J.P. Cuvillier anomena els molins feudals "les trouble-fête dans le regadiu" (1984, p. 149). La traducció espanyola (=aguafiestas) resulta molt adient.

²¹ He d'agrair l'amable col·laboració de la família Dachs, propietària del molí i de l'arxiu del mateix nom (ACD), quan realitzava d'aquest treball.

¹⁵ ACT, perg. núm.. 466.

¹⁶ ACS, "Establiment de las Aiguas", p. 25.

¹⁷ ACS, "Establiment de las Aiguas", pp. 29, 31, 33, 32 (1621-1644)

(1988): "La arqueología extensiva y el estudio de la creación del espacio rural", dins BARCELÓ, M. *et alii*: *Arqueología medieval. En las afueras del "medievalismo"*, Barcelona, pp. 195-274.

BASSOLAS, A. (1972): *Sant Genís de l'Ametlla del Vallès*, Barcelona.

CUVILLIER, J.-P. (1984): "L'irrigation dans la Catalogne médiévale et moderne", *Mélanges de la casa de Velázquez*, 20, pp. 145-187.

MAURÍ, J. (1949, 1953, 1954): *Història de la Garriga*, 3 vols., Barcelona.

MARTÍ, R. (1988): "Hacia una arqueología hidráulica. La génesis del molino feudal en Cataluña", dins el mateix llibre que BARCELÓ (1988), pp. 165-194.

OLIVER, J. (1995): "El Pla de ca n'Illa de la Garriga: un espai irrigat feudal", *Analecta d'Història Garriguenca*, 1, pp. 4-9.

PLADEVALL, A. (1976): *El castell de Centelles*, Barcelona.

VILAR, P. (1966): *Catalunya dins l'Espanya moderna*, III, Barcelona.

ESPLAI

BANYS, 35 - 37
TEL. 871 49 70
FAX 871 64 54
08530 LA GARRIGA

LA LLIBRERIA

LLIBRERIA

últimes novetats

literatura
poesia
història

PAPERERIA

informàtica
belles arts
papereria en general

LES FONTS NATURALS I LA CONCA DE L'ALT CONGOST

Jesús Granados, geògraf

El Congost

La Vall del riu Congost té el seu origen una mica més amunt de Centelles, entre Tona i Hostalets de Balenyà, en la confluència de les rieres de St. Antoni i del Gorg Negre, a la vora meridional de La Plana de Vic, i acaba a Montmeló, quan el Congost s'uneix amb el riu Mogent i formen el Besòs. La seva conca no abarca pas una extensa superfície. Tot i això travessa dues de les tres grans unitats del relleu de Catalunya: La Depressió Central i el Sistema Mediterrani. De la Depressió Central abasta el Sud de La Plana de Vic, amb unes alçades de 500 i 600 metres i on podem destacar, a l'oest, el Puigsagordi, una Serralada Pre-litoral i la Depressió Pre-litoral. De la Serralada Pre-litoral destaquem la gran importància de dos conjunts que exerceixen gran influència sobre les característiques del riu Congost i sobre el clima que s'hi desenvolupa. Són els Cingles de Bertí i el Montseny. Els Cingles de Bertí formen uns penya-segats espectaculars i estan constituïts per dues fileres de cingleres, una d'orientació E-W, i una altra d'orientació S-N, que corre paral·lela al tall del Congost fins a Centelles. Aquestes dues fileres formen un angle recte, centrat al Puigciró (864m). Hi destaquen les alçades del Puigfred (952m) i del Puiggraciós (807m). A l'altra vessant del riu s'hi troba el massís del Montseny amb el Turó de l'Home (1712m). Aquest massís, degut a la seva privilegiada situació entre el mar i l'interior, exerceix una gran influència sobre les terres que se centren a la seva falda. A través de Collformic, el Montseny s'enllaça amb la Calma, un altiplà allargassat, amb ondulacions suaus en el qual s'alcen el Puiggrau (1350m) i el Tagamanent (1055m), i que s'estén cap a La Plana de Vic. Ja fora de contacte de la part més alta del riu (on la zona és ben bé un "congest") s'arriba a una plaúria més extensa: La Depressió del Vallès.

Segons la situació geogràfico-administrativa de la zona, podem considerar que la major part de la Conca del Congost transcorre pel Vallès Oriental, si bé la capçalera pertany a la comarca d'Osona.

La localització del riu Congost pel que fa a la xarxa

hidrogràfica, és a la Conca del Pirineu Oriental, i dins de la subconca hidrogràfica del Besòs-Maresme sud d'una superfície de 1268Km². (mapa 1)

La longitud total del riu és de 43Km i l'àrea de la conca global és de 210,04Km².

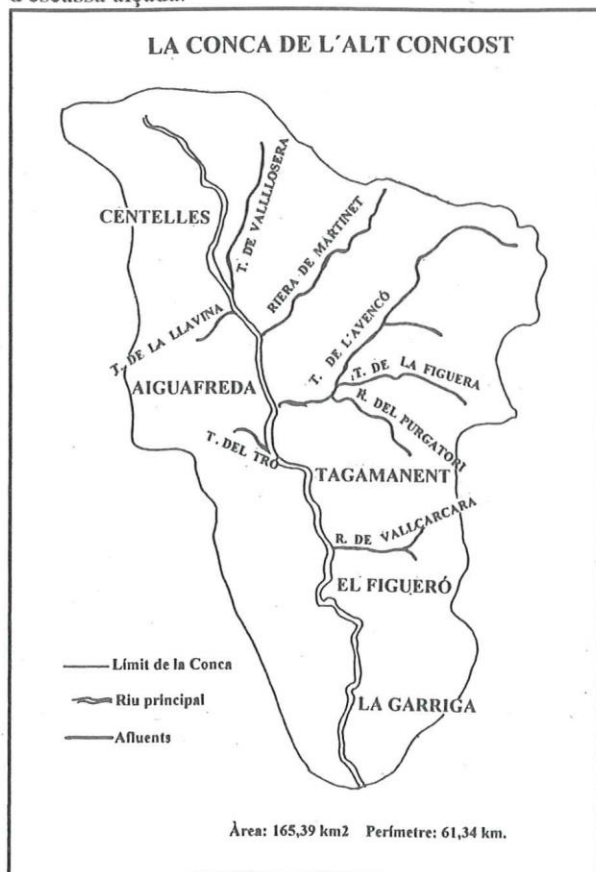
En aquest estudi, però, es treballarà només la part superior del Congost, denominada l'Alt Congost, que comprèn el tram que va del seu naixement fins a La Garriga.

Una conca hidrogràfica és un sistema hidrològic de tal manera que tota l'aigua de pluja que cau va a parar a un tálveg o curs d'aigua. Així, existeixen uns límits de conca (carenes, etc) que fan que l'aigua de pluja vagi a parar a un riu o un altre. Els límits de la Conca de l'Alt Congost són els següents:

-Al NW Castellterçol i Collsuspina formen la partió de la Conca Hidrogràfica del Congost, i del Llobregat.

-Al Nord de la Conca, la llarga depressió Nord-Sud que

s'estén al sud de la Plana de Vic serveix de capçalera al Gurri i al Congost. Es tracta d'una divisòria d'aigües d'escassa alçada.

-Si analitzem la delimitació per l'est observem el massís del Montseny com a centre de dispersió d'aigües. En el seu vessant occidental les aigües van cap al Congost, sobretot, captades pel seu afluent, la Riera de Picamena coneguda també per Martinet. La carena que separa doncs, les aigües del Congost de les del Mogent i la Tordera és aquella carena que segueix els pics de Collfornic (1263m), i el pic Ventós (1244m), el Pla de la Calma, Alparany (1155m) i la Roca Centella (1003m).

-La delimitació per l'oest ve marcada pels Cingles de Bertí, que separen el riu Congost del riu Tenes. Paral·lel al Congost per Centelles s'alça el Puigsagordi, que actua també de carena (la Rovira 973m i el pic Castellà 1003m).

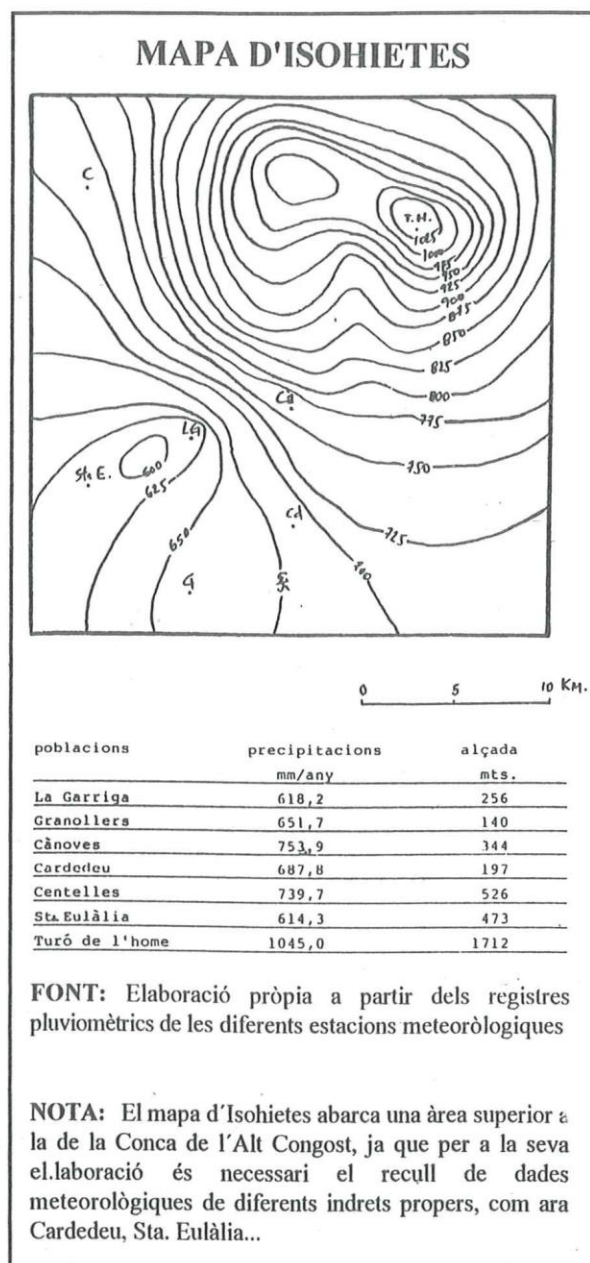
-Pel sud limita la Conca amb el municipi de La Garriga i amb l'inici de la plana vallesana.

L'àrea de la Conca de l'Alt Congost és de 165,39Km² i té un perímetre de 61,34Km. Això fa que tingui una forma ovalada (mapa 2). A més la línia principal de drenatge té una direcció Nord-Sud, la qual cosa ens fa dir que el Congost és un riu ortoclinal. Els seus afluent

principals van en direcció Est-Oest, és a dir, són anaclinals.

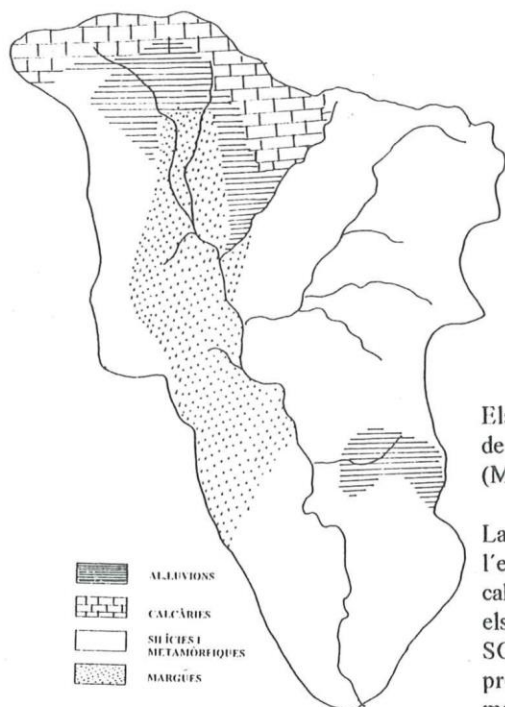
Climatologia i pluviometria

Una vegada localitzada la Conca de l'Alt Congost, es fa necessari conèixer les característiques climatològiques de la zona, ja que segons les precipitacions i la temperatura existent tindrem un o altre cabal d'aigua.

El tipus de clima es pot classificar com a Mediterrani de muntanya mitjana, influït pel mar i les muntanyes properes amb hiverns temperats i estius càlids i secs. Les pluges de llevant tenen lloc a la tardor i a la primavera, i es caracteritzen per períodes d'uns quants dies seguits de

NATURESA DELS MATERIALS SUPERFICIALS DE LES CUBETES DE CIRCULACIÓ

Els materials que afloren són molt variats: les aigües de riu Congost drenen terres del Quaternari, Terciari (Miocè i Eocè), Triàsic i Paleozoic.

La Conca està situada sobre sediments de l'Eocè a l'extrem Nord-Oest, que tenen caràcter marcadament calcari. Abans d'entrar al Vallès, a la Garriga, travessa els afloraments triàsics que s'alineen en direcció NE-SO. La base de la depressió pertany al Miocè amb predominància àcida, de roques silíciques i metaforfiques al Montseny.

pluja i que són típics de les depressions mediterrànies que penetren cap a l'interior. En canvi, a l'estiu alternen els dies secs amb xàfecs intensos. Cal remarcar que la intensitat com la distribució de les pluges són molt irregulars al llarg de l'any. El mapa d'isohietes (mapa 3) ens mostra que la banda SW registra la menor precipitació, al voltant dels 600mm/any. Allà hi són localitzats els municipis més secs. És el cas de La Garriga. Un segon espai seria la franja que va de l'oest al sud, caracteritzada per pluges d'entre 650 i 750 mm/any, on inclouríem la resta dels municipis. La darrera àrea que podem observar és aquella que abarca tot el que és el Massís del Montseny, al nord del mapa, amb unes precipitacions al Turó de l'Home gairebé del doble que les precipitacions de la plana vallesana. L'efecte de la muntanya deixa patent un ambient humit amb grans i regulars precipitacions.

Quant a les temperatures veiem com les mitjanes més baixes corresponen als mesos de desembre, gener i febrer, amb una valors de 7 a 8°C per als municipis vallesans, i d'uns 3°C per a Centelles. Les temperatures més altes a escala mensual es donen als mesos de juliol i agost, amb mitjanes d'uns 23°C. L'amplitud tèrmica (diferència entre la mitjana del mes més calorós i la mitjana del mes més fred) és de 15,76°C, una amplitud tèrmica força gran típica del clima mediterrani.

Un cop es coneix les característiques climatològiques, es

pot calcular l'evapotranspiració real, és a dir, la taxa de vapor d'aigua que retorna a l'atmosfera. L'evapotranspiració real per a la nostra conca és de 358,58mm/any. Si tenim en compte que la pluja caiguda a La Garriga és de 618,2mm/any, veiem com més de la meitat de la precipitació caiguda torna a l'atmosfera. La resta d'aigua pot arribar directament al curs principal o infiltrar-se en el sòl i passar als aqüífers d'on, més tard, sortirà per via de les diferents fonts naturals i retornarà a la dinàmica del riu. Un concepte fonamental en l'anàlisi dels escurriments superficials és el temps de concentració, que es defineix com el temps que triga en arribar a la secció de sortida la gota de pluja caiguda a l'extrem hidràulicament més llunyà de la conca. En el cas de la Conca de l'Alt Congost el temps de concentració és de 6,49 hores.

Totes aquestes característiques configuren el riu Congost com un riu de règim torrencial i no molt cabalós donat el seu caràcter pluvial (l'aigua és proporcionada principalment per la pluja ja que la neu del Montseny té poca importància i d'escassa duració com per influir eficaçment en el seu règim).

Les fonts

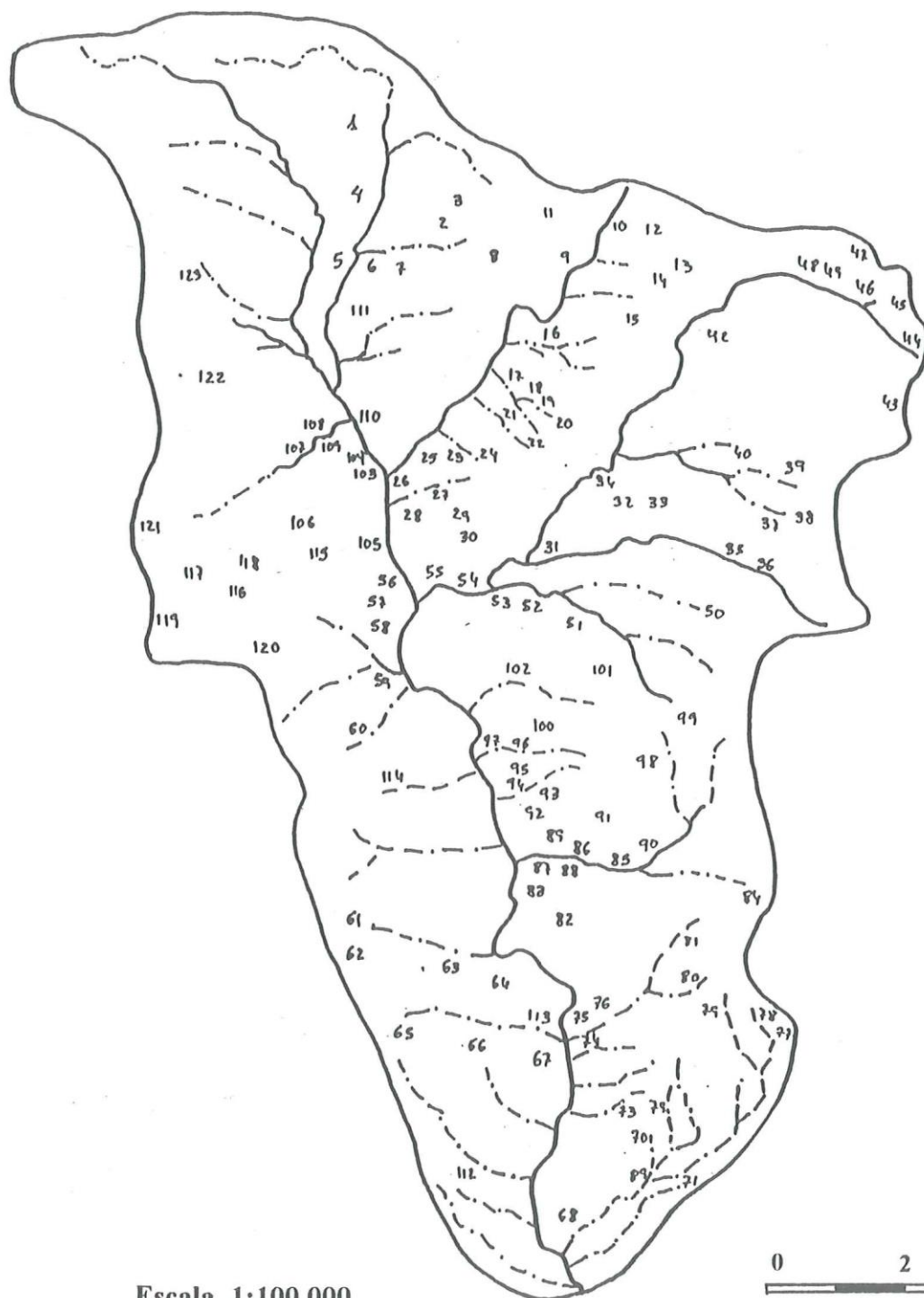
El mapa 3 ens mostra la localització de les fonts naturals d'aigua de la Conca de l'Alt Congost. En tenim anotades

INVENTARI DE FONTS

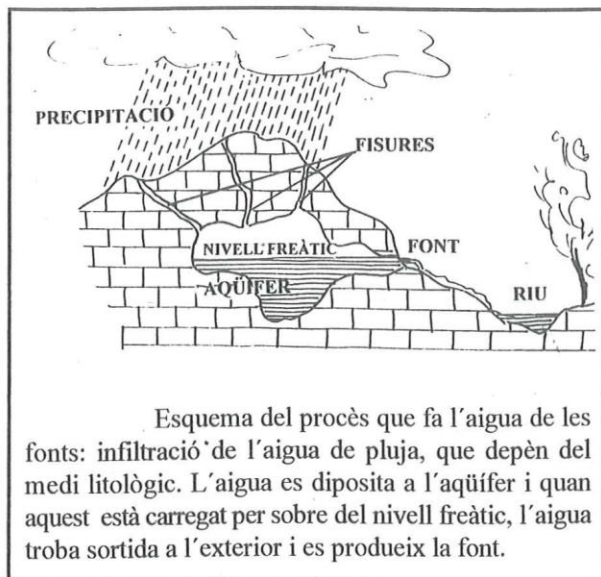
1. La font del Bruc
2. Font de l'Obi
3. Font dels Pardals
4. Font de l'Esperança
5. Font de Vall-llossera
6. Font de les tres Albes
7. Font de Sant Mamet
8. Font del Muntanyà
9. Font del Rourell
10. Font de la Virtud
11. Font Barbota
12. Font de can Serrà
13. Font de Montserrat
14. Font de l'Omera
15. Font del Jonquerol
16. Font dels Espoadors
17. Font del Pollancre
18. Font del Til·ler
19. La Fontica
20. Font de la Gallina
21. Font Amiga
22. Font de Berlana
23. Font Fresca
24. Les Fontetes
25. Font del Sauc
26. Font dels Enamorats
27. Font de les Guilles
28. Font del Lleó
29. Font del Boixos
30. Font de Casanoves
31. Font del Vern
32. Font de la Codina
33. Font de la Figuera
34. Font del Pèl de Gat
35. Font Suqueta
36. Font dels Musics
37. Font del Corral
38. Font Negra
39. Font d'en Breus
40. Font del Clot
41. Font d'en Vinyes
42. Font de la Teula
43. Font Geneda
44. Font Cabridella
45. Font del Faig
46. Font de la Mare de Déu
47. Font de Riudeboix
48. Font de la Puça
49. Font del Poll
50. Font del Bellit
51. Font de Puig-agut
52. Font Amargosa
53. Font de la Mina
54. Font del Grill
55. Font de Sant Joan
56. Font de Can Bonyeta
57. Font d'en Calistro
58. Font de l'Estació
59. Font dels Capellans
60. Font de Valldeneu
61. Font de l'Estalviada
62. Font de la Rovira
63. Font de Maries(o dels Enamorats)
64. Font de Can Peu-roig
65. Font de Dalt
66. Font dels Tremolencs¹
67. Font Ibèrica
68. Font de Can Terrés
69. Font de Malhivern(o de Sta. Maria)
70. Font d'en Rovelló
71. Font de can Monells
72. Font dels Monjos
73. Font Fonollosa
74. Font de Ca n'Oliveró
75. Font de l'Enrabiada
76. Font de la Figuera
77. Font de Can Torrents
78. Font Genís
79. Font Savall
80. Font de Rupit
81. Font de Ferreres
82. Font del Vinyet
83. Font d'en Llanes
84. Font dels Pastors
85. Font dels Castanyers
86. Font del Moli
87. Font de ca l'Andreu
88. Font de la Noguera Punxeguda
89. Font dels Ocells
90. Font del Pi
91. Font de les Planes
92. Font del Bosch
93. Fontanelles
94. Font del Pi II
95. Font de Sant Joan
96. Font Freda
97. Font de la Coveta
98. Font Miró
99. Font Bellver
100. Font Vilardebó
101. Font del soler
102. Font el Croells
103. Font de les Canes
104. Font de Sant Roc
105. Font d'En Pinós
106. Font de la Saleta
107. Font del Ferro
108. Font del Llobató
109. Font del Rossell
110. Font de les Barraquetes
111. Font Vinyó
112. Font del Can Planell
113. Font de l'Alegria
114. Font del Romani
115. Font Grau del Cerdà
116. Font de Coma Bessona
117. Font Viladevall
118. Font de la Teuleria del Cerdà
119. Font de Can Pau
120. Font de Galvats
121. Font de la Rovira II
122. Font de Can Marsó
123. Font de Can Banyeres
124. Font d'En Mau
125. Font de Can Busquets
126. Font de la Teula
127. Font del Torrent
128. Font de Vallivert
129. Font Fonda

¹Les marcades amb negreta corresponen al terme de la Garriga

MAPA DE FONTS DE LA CONCA DE L'ALT CONGOST

un total de 129, de les quals no totes aporten un cabal d'aigua constant; moltes són intermitents.

Les fonts estan condicionades pels aquífers, i aquests tindran unes característiques o altres segons les característiques del medi litològic.

Classifiquem els aquífers segons el medi litològic, les seves condicions hidràuliques, i també podem identificar-los segons el tipus de risc de contaminació als quals poden estar sotmesos.

De tipus d'aquífers segons el medi litològic en distingim tres a la nostra conca:

1-Aquífers porosos no consolidats: dipòsits al·luvials. Es caracteritzen per estar en medis granulars i/o de dipòsits recents, i són els que presenten millors condicions per a emmagatzemar i transmetre aigua.

2-Zones poc permeables amb aquífers locals. Predomini en la nostra zona de margues, argiles i pissarres.

3-Aquífers consolidats amb permeabilitat per fissuració i/o carstificació. Les zones ocupades per materials antics molt diagenitzats. L'eix conductor drenant serà una fractura o un sistema de fractures i el volum capacitiu pot ser un medi porós. Les roques carbonatades (calcàries i dolomies) no poseeixen porositat primària. Però l'existència de discontinuïtats al massís rocós pot transformar-les en aquífers importants, com a conseqüència de reaccions químiques i processos físics, que configuren el complex procés de carstificació.

Pel que fa a les condicions hidràuliques, distingim dos tipus d'aquífers principals a la nostra conca:

1-Aquífers lliures o confinats en règim de descàrrega natural. La característica principal d'aquests medis és que estan en contacte directe amb l'atmosfera mitjançant buits del terreny fins a la superfície.

2-Aquífers influïts: A la nostra zona hi trobem els aquífers lineals connectats amb el riu, i també la categoria d'aquífers molt afectats per les extraccions.

Pel que fa referència a la contaminació dels aquífers existents a la conca, és una contaminació potencial dels respectius al·luvials i aquífers connectats degut principalment a l'elevat índex de contaminació del curs superficial.

Les aigües termals són un dels factors determinants de La Garriga. Estan situades en terrenys granítics en contacte amb els esquistos silúrics de la Zona Nord. Les aigües termals estan localitzades en una zona ben precisa dins del municipi, amb una única deu que brolla espontàniament a l'exterior, a la placeta de Sta. Isabel, i es capta mitjançant pou en una zona ben limitada, amb temperatura decreixent proporcional a la distància de la deu. Actualment el nivell piezomètric de les aigües termals ha experimentat un descens, degut possiblement a la sobreexplotació d'aquest recurs per part d'aquests pous, molts dels quals no estan reglamentats.

La conca del riu Congost és una conca força humanitzada. El fet que el volum dinàmic o recàrrega sigui de 0,59Hm³ no assegura una reserva d'aigua, ja que l'explotació dels aquífers és elevada. Suposa un continuat consum de reserves reflectit en un descens no estabilitzat del nivell freàtic o piezomètric, fins el punt que les sortides naturals del sistema deixen de ser funcionals (s'assequen les deus, minva o s'anul·la el cabal del riu...). Els rius catalans tenen un règim fluvial totalment alterat, ja que l'explotació dels aquífers repercuteix en les aigües que circulen superficialment.

La funció social del riu Congost ha estat força intensa a través del temps. En la Revolució Industrial les seves aigües proporcionaven força motriu. Avui, en canvi, el riu és l'escenari objecte d'abocaments incontrolats que han degradat l'espai fluvial. La sensibilitat sobre la pol·lució ha augmentat força. Abans es vivia de cara al riu; darrerament vivim d'esquena al Congost. El riu ha passat de ser un element útil i integrat a la vida de la gent, a ser un problema.

BIBLIOGRAFIA

- MASGRAU, R. *Vallès Oriental* Consell Comarcal del Vallès Oriental. 1989
- PARDO CANALÍS, Y. *La Garriga, Geografia y Topografia médica* Ed. Alpina 1949
- COLLELDEMONT, D. *De Granollers a Aiguafreda* Monografies "El 9 nou" 1994
- LLOBET, S. *El medi i la vida al Montseny, estudi geogràfic* 2ª Ed. Museu de Granollers 1990
- VV. AA. Dept. Ecologia U.B. *Predicció i Control de la qualitat de les aigües dels rius Besòs i Llobregat* Diputació de Barcelona 1982.
- FOLCH I GUILLÉN, R. et al. *Geologia I* Hª Natural P.P.C.C. Enciclopèdia Catalana 1986
- FOLCH I GUILLÉN, R. et al. *Geologia II* Hª Natural P.P.C.C. Enciclopèdia Catalana 1992
- FOLCH I GUILLÉN, R. et al. *Recursos geològics i sòl* Hª Natural P.P.C.C. Enciclopèdia Catalana 1990
- V. AA. *Síntesi geogràfica dels municipis de les vessants vallesana, del Congost i osonenca* Monografies del Montseny nº3 ed. Amics del Montseny 1988
- PELLICÉ, A. *Climatologia de Granollers: l'estació meteorològica de Granollers 1950-1991* Ed. Museu de Granollers 1991
- Els orígens de Granollers i del Vallès Oriental* Caixa de Catalunya 1985
- ARGEMÍ, E. *Estudi físico-químic de les aigües superficials de la Conca del Besòs*. Museu de Granollers 1985

CAÑIGUERAL, J. "Entre el Vallès y la Plana de Vic" *Revista Ibérica* nº294

BIBLIOGRAFIA CARTOGRÀFICA

- LA GARRIGA Full 37-14(364)E. 1:50.000
- CARTOGRAFIA MILITAR DE ESPAÑA, Servicio Geográfico del Ejército.
- MATARÓ, Full 37-15(393) E. 1:50.000
- CARTOGRAFIA MILITAR DE ESPAÑA, Servicio Geográfico del Ejército
- VIC Full E.1:50.000
- CARTOGRAFIA MILITAR DE ESPAÑA, Servicio Geográfico del Ejército
- PARC NATURAL DEL MONTSENY E.1:25.000
- Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona
- CINGLES DE BERTÍ I GALLIFA E.1:25.000 Ed. Alpina Granollers
- EL MONTSENY E.1:40.000 Ed. Alpina Granollers
- MAPA GEOLÓGICO DE ESPAÑA I.G.M.E. LA GARRIGA Full 37-14(364) e.1:50.000
- MAPA D'ÀREES HIDROGEOLÒGIQUES DE CATALUNYA E.1:250.000 Institut Cartogràfic de Catalunya.
- MAPA GEOLÓGICO DE ESPAÑA I.G.M.E. E.1:200.000

I QUÈ EN FAREM, D'UNA BIBLIOTECA A LA GARRIGA? NECESSITAT I UTILITAT D'UNA BIBLIOTECA PÚBLICA MUNICIPAL.

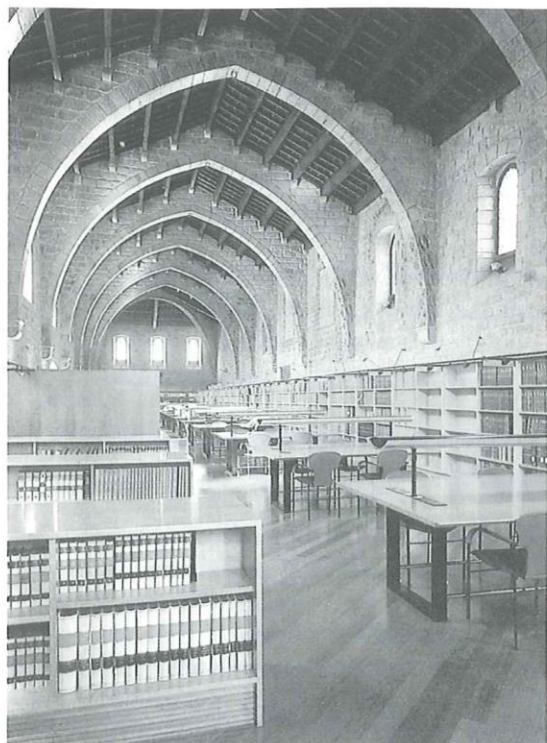
Anna Amador González

"Sóc incapaç d'imaginar un món sense llibres"

Jorge Luís Borges

La previsible obertura de la Biblioteca Municipal de la Garriga en un futur no gaire llunyà és un bon motiu per fer algunes consideracions a l'entorn dels avantatges que pot oferir aquest servei cultural a un poble com la Garriga.

La biblioteca pública és una institució cultural encara avui molt desconeguda. Moltes persones no saben què és, desconeixen quina és la seva missió, què és el que justifica la seva existència. Més encara, molts no imaginem que la legislació vigent obliga els ajuntaments a dotar d'aquest servei als habitants del municipi.

BIBLIOTECA
DE CATALUNYA.
Una sala de lectura

Les biblioteques en general, i encara més les públiques, són una font bàsica de cultura. Constitueixen, de fet, l'element principal del servei cultural al poble. Per a alguns, un bon servei cultural és, senzillament, organitzar concerts, recitals o festes majors. Això no obstant, totes

aquestes activitats són per definició efímeres, no tenen una veritable influència en la formació de les persones, si van deslligades d'una reflexió sobre els individus i la societat que es volen per al futur. Aquesta reflexió és, naturalment, obra de tots. Però també és cert que resulta fonamental la participació activa dels qui tenen els recursos, cedits pels propis ciutadans en els règims democràtics, per bastir-ne les infraestructures. La veritable cultura és aquella que, a més d'entretenir, forma; si no ho fa, és només un esbarjo, més o menys merescut.

En aquest context, la biblioteca pública té una vàlua essencial per a la formació de les persones. Dins d'una biblioteca podem trobar el conglomerat cultural que ens ha llegat la humanitat a través de la història. La biblioteca pública és la institució que ens permet exercir el dret a cultivar-nos sense haver de pagar. Allà, per llegir un llibre, no l'hem de pagar. Així com tenim el dret a una educació gratuïta, també tenim el dret a accedir al coneixement, durant tota la nostra vida, de forma gratuïta, triant lliurement allò que, al nostre criteri, ens semblarà més fructífer i profitós, o bé més divertit i entretingut. Una biblioteca ben gestionada és, de fet, un exercici de democràcia total.

En aquest sentit, el *Manifest de la UNESCO de la Biblioteca Pública: 1994* constitueix una declaració ferma de quina és la missió de la biblioteca pública i de quines són les seves tasques. Segons aquest *Manifest* "la participació constructiva i el desenvolupament de la democràcia depenen tant de la formació completa com de l'accés lliure i sense límits al coneixement, al pensament, a la cultura i a la informació. La biblioteca pública, l'accés local cap al coneixement, proporciona les condicions bàsiques per aprendre al cap dels anys, per decidir lliurement i per al desenvolupament cultural de l'individu i dels col·lectius".

La biblioteca, doncs, esdevé necessària per a una millor convivència social i, també, per desenvolupar una capacitat per comprendre críticament i constructivament la societat.

Considero que la biblioteca pública, per bé que no és l'únic element de cultura, sí que n'és un d'imprescindible en la nostra societat. De fet, dins s'hi troba el medicament per combatre una malaltia, que s'estén com una epidèmia: la incultura, que pot tenir conseqüències irreversibles. Els diaris en van plens, d'exemples.

Actualment es genera un gran volum d'informació. Segons sembla, només en català es publiquen uns 5.000 títols anualment. Aquest fet pot provocar que molts possibles lectors tinguin veritables problemes per seleccionar allò que els interessa. Sovint, això vol dir que acaben per no seleccionar res. En aquest punt, la biblioteca té un paper fonamental per facilitar a cadascú l'accés al document (en un sentit ampli: llibres, vídeos, revistes, etc.) que desitja.

El *Manifest* declara que "la UNESCO creu en la biblioteca pública com a força viva per a l'educació, la cultura i la informació, i com a agent essencial per aconseguir la pau i el benestar espiritual a través del pensament d'homes i dones. Per aquesta raó, la UNESCO anima els governs nacionals i locals a donar suport i a comprometre's activament en els desenvolupament de les biblioteques públiques".

Els serveis de la biblioteca pública es dirigeixen, com indica el seu nom, al públic en general. Qualsevol persona té el dret d'accedir a la biblioteca i utilitzar els seus serveis, sense discriminacions d'edat, sexe, religió, nacionalitat o classe social. A més, la biblioteca ha de fer arribar els seus serveis a aquelles persones que, per algun motiu, no poden utilitzar els serveis i materials habituals, com és el cas de les minories lingüístiques, persones amb discapacitats o gent hospitalitzada o empresonada.

La biblioteca té uns serveis habituals, com són el préstec, la consulta de materials en sala, activitats de difusió i d'animació per a nens i per a adults (conferències, tallers de lectura, tertúlies o "bibliofòrum", promoció de la lectura més enllà de les portes de la biblioteca: bibliopiscina, biblioteca al mercat), etc. La biblioteca, però, també ha d'oferir uns serveis que en l'àmbit bibliotecari s'anomenen "especials". Aquests serveis són els adreçats a aquelles persones amb alguna dificultat per gaudir dels serveis habituals de la biblioteca.

Els col·lectius de persones que són objecte de serveis especials són les persones grans; aturats; adults analfabets totals o funcionals; persones empresonades; persones amb alguna minusvalidesa psíquica, física o sensorial; persones malaltes o discapacitades que no poden sortir de casa; les minories ètniques i culturals. Per a totes aquestes persones la biblioteca pot ser especialment útil. Així, per a les persones grans, la biblioteca pot ser una alternativa

al casal d'avis, que, a més, els ajudi a sentir-se útils (com ara xerrades sobre temps i experiències viscutes); per als aturats, la biblioteca pot oferir informació actualitzada sobre l'estat del mercat laboral, sobre ajuts socials, cursos de formació, etc; i per a les minories ètniques, la biblioteca hauria de col·laborar a la seva integració en la societat, mitjançant l'oferiment de materials de la cultura que els acull i d'altres provinents del seu lloc d'origen, ja que integració no vol dir desvinculació de la cultura pròpia.

Segons l'àmbit on es troba la biblioteca, uns serveis especials seran més necessaris que altres. Per exemple, en el cas de la Garriga no hauria de ser una prioritat essencial el donar aquest servei per a persones empresonades. No tenim cap presó al nostre municipi ni cap que estigui molt a prop. Quant als altres col·lectius, per bé que no tots tenen la mateixa importància numèrica i social, sí que els tenim a la Garriga. Així, és ja evident la importància del col·lectiu immigrant originari del Magreb, i ho serà més encara. Mentrestant, la quantitat d'analfabets totals deu ser i serà cada vegada menor. Un estudi sociològic específic permetria veure quines són les necessitats reals de tots aquests col·lectius.

A la Garriga, el servei de biblioteca pública ha estat cobert durant més de trenta anys per una entitat privada: "la Caixa"¹. És ja de domini públic que aquesta entitat està portant a terme el desmantellament de la seva xarxa de biblioteques, en funcionament des de l'obertura de la primera l'any 1923. Avui, la seva política cultural s'orienta cap a altres activitats. Segons els directius de la xarxa de "la Caixa", a partir d'ara es vol treballar "per la biblioteca i no amb la biblioteca"².

La llei els facilita el camí per desmantellar la xarxa. "La Caixa" no té cap obligació legal de mantenir obertes les seves biblioteques. En canvi, els ajuntaments sí que la tenen de fer-se càrrec d'aquest servei. Cal dir, però, que normalment es negocia la solució més adient per a ambdues parts.

En aquest sentit, és convenient assenyalar que la Llei del Sistema Bibliotecari de Catalunya, aprovada pel Parlament de Catalunya l'any 1993, "determina la unificació en un sol sistema de lectura pública de les xarxes bibliotecàries dependents de les diverses

¹La història del servei públic de biblioteques a la Garriga encara està per fer. Aquesta història és objecte d'un altre treball en curs.

²Expressió escoltada per l'autora d'aquest article en la taula rodona "La Llei del sistema bibliotecari: balanç d'un any" (Barcelona, 1994).

institucions i obre la possibilitat que les xarxes privades s'integrin en el sistema. Aquesta unificació es realitza atribuint als municipis el paper principal en la gestió de les biblioteques públiques, d'acord amb la Llei 8/1987, del 15 d'abril, municipal i de règim local que estableix que els ajuntaments han d'assumir la infraestructura bibliotecària com una de llurs prioritats". La unificació en un sol sistema es refereix a un "mapa bibliotecari", que, d'acord amb el model d'ordenació territorial, en els municipis de més de 5.000 habitants hi haurà d'haver una biblioteca local de titularitat municipal. Les biblioteques locals seran coordinades per una biblioteca central comarcal, que, a més, els donarà assessorament i suport. En el cas de la Garriga, la seva biblioteca hauria de rebre aquest suport de "Can Pedrals", la biblioteca oberta recentment a Granollers.

L'objectiu d'aquest article era donar una visió general sobre el marc legal, els serveis i la utilitat d'una biblioteca pública. La motivació per redactar-lo era, com ja s'ha dit al principi, la futura obertura d'una biblioteca municipal a la Garriga. Si més no, els lectors d'aquest treball sabran que allò que tot just s'ha començat a construir al centre del poble serà quelcom important. Ara bé, si volem una explicació breu sobre la utilitat de la biblioteca pública, aquesta és, de fet, fàcil de donar: perquè, davant la possibilitat de no tenir-la i no poder-la utilitzar, és molt millor tenir-la i utilitzar-la.

BIBLIOGRAFIA ORIENTATIVA

- La biblioteca pública como centro de gestión cultural.* Alcúdia: Fundació Biblioteca d'Alcúdia "Can Torró", 1991.
- Biblioteques i serveis culturals en l'àmbit municipal.* Alcúdia: Fundació Biblioteca d'Alcúdia "Can Torró", 1993.
- GONZÁLEZ QUESADA, A. "La actuación de la biblioteca pública en Catalunya respecto a los inmigrados del tercer mundo", dins *59th IFLA Council and General Conference*. Barcelona: International Federation of Library Associations and Institutions, 1993. Booklet 0, p. 54-66.
- LENIN, V.I. *La labor cultural y la organización de bibliotecas para las masas: documentos y recuerdos*. Moscú: Editorial Progreso, 1975.
- "Llei del sistema bibliotecari de Catalunya", 3 de març de 1993, dins *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya* núm. 92, 15 de març de 1993, p. 5511.
- Manifest de la unesco de la Biblioteca Pública 1994.* Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 1994.
- POULAIN, M. "Usages en bibliothèques publiques", dins *Pour une sociologie de la lecture*. Paris: Éditions du Cercle de la Librairie, 1988, p. 195-213.

BIBLIOGRAFIA GARRIGUENCA (II)

Joan Hernandes i Oliveres

GORGUES, J.G.: Les Villes Hispano-Romaines. Inventaire et Problematique Archeologiques. Paris, 1979.

PARDO I RODRIGUEZ, J.: Excavacions a la vil·la romana de Can Terrés. Campanya 1983. Publicacions del Museu de Granollers. Granollers, 1984.

COMAS, Pere: "La Garriga. Pobles del Vallès". Plaça Gran n° 319. 27 de juny de 1985. 2 pàgines.

BENZEKRY I FORTUNY, Albert: Història gràfica de la Garriga. La Garriga, 1985. 531 pàgines.

GIMÉNEZ, R.: "La muerte de la princesa. Histórias y leyendas del Vallès". Revista del Vallès. Extra de Nadal. 21 de desembre de 1985. pàg. 41. Granollers, 1985.

SERRADELL, Carme: "Els balnearis una moda que no passa". Plaça Gran, n° 369. 17 de juliol 1986. 2 pàgines.

GARRIGA I ANDREU, Joan: Revolta i guerra civil a la Garriga. 1936-1939. Argentona, 1986. 245 pàgines. 2a edició 1993.

CUSPINERA I FONT, Lluís: "La Garriga modernista". Actes del XXXIII Congrés Internacional d'Estudiosos. Volum I, Granollers, 1987. Museu de Granollers-Centre d'Estudis de l'Associació Cultural. Granollers, 1989.

FERRADE I SANTACREU, M.E.; GARCÍA I PARERA, M.R.: "Un exemple d'economia familiar a l'època moderna i els rosselló". Actes del XXXIII Congrés Internacional d'Estudiosos. Volum II, Granollers, 1987. Museu de Granollers-Centre d'Estudis de l'Associació Cultural. Granollers, 1989.

GARRIGA I ANDREU, Joan: "Estat de les fonts documentals del segle XVI, XVII, XVIII i part del XIX". (Fons dels arxius de la Garriga. Vallès Oriental). "Actes del XXXIII Congrés Internacional d'Estudiosos. Volum II". Granollers, 1987. Museu de Granollers-Centre d'Estudis de l'Associació Cultural. Granollers, 1989.

ESPINASA I RIFÀ, Salut; GENDRA I LLIMARGAS, Roser; MARTÍNEZ I CAMAFORTE, Andreu; PÉRIS I JEREZ, Sílvia: L'ensenyament a la Garriga (1850-1880). Inèdit, 1987. 123 pàgines.

BADA I ELIAS, Joan: Ana Ravell i Barrera (1919 - 1893). Una vida al servicio de todos. Barcelona, 1987. 172 pàgines.

LLIMARGAS I MARSAL, Jordi: "Els orígens del paisatge forestal en el terme de la Garriga (1777-1984)". II Jornades d'Estudiosos del Montseny. Diputació de Barcelona, 1988.

VIÑAS I FAURA, Francesc: "El modernisme i la Garriga". Hacs. Revista de Contrapunt núm. 1. Tardor de 1988. 4 pàgines.

CUSPINERA I FONT, Lluís: "La Garriga i el Modernisme Arquitectònic". Hacs. Revista de Contrapunt núm. 1. Tardor de 1988. 5 pàgines.

CUSPINERA I FONTS, Lluís: Manifestacions de l'art modernista a la Garriga. Volum I, 1900-1912. 90 pàgines. Volum II, 1913-1926. 75 pàgines. Col·lecció Monografies de Contrapunt, 1988.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "La Garriga". Monografies del Montseny, núm. 3. Amics del Montseny, 1988. 10 pàgines.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: "L'aigua termal factor determinant de la Garriga". Monografies del Montseny núm. 3. Amics del Montseny, 1988. 7 pàgines.

SUNYOL I BUSQUETS, Martí: "Santa Maria del camí". Monografies del Montseny núm. 3. Amics del Montseny, 1988. 7 pàgines.

JORDANA, Jacint; ABEL, Jordi: "L'economia de la Garriga, un equilibri original". Hacs. Revista de Contrapunt núm. 2. Hivern, 1988. 12 pàgines.

MUÑÍZ I MÉNDEZ, Pere; MARTÍNEZ CAMAFORTE, Andreu; PÉRIS I JEREZ, Sílvia:

L'ensenyament a la Garriga (1881-1921). Inèdit, 1989.

BENZEKRY I FORTUNY, Albert: "Josep Maurí i Puiggraciós". Butlletí de Puiggraciós núm. 9. L'Ametlla del Vallès, 1989.

BLANCAFORT I PARÍS, Camila: "Manuel Blancafort". Butlletí de Puiggraciós núm. 10. L'Ametlla del Vallès, 1990.

SUÑOL I GENÍS, Martí: "La deu d'aigua termal en la història d'un poble". Hacs. Revista de Contrapunt núm. 4. Tardor de 1989. 4 pàgines.

PANAREDA, Josep M^a; LLIMARGAS I MARSAL, Jordi: "Fuentes para una construcción histórica del paisaje (siglos XVII i XIX)". Notes de geografia Física. Àrea de Geografia Física. Universitat de Barcelona, núm. 18. 1989.

MAS, Josep: "Els Blancafort de la Garriga": 150 anys de tractaments termals. El 9 Nou, núm. 0. 14 de juliol 1989. 2 pàgines.

LLIMARGAS I MARSAL, Jordi: "L'hereu vinyoles contra la revolució francesa (1793-1795)". Actes del Col.loqui La Revolució Francesa i els Països Catalans. Universitat Autònoma de Barcelona, 1990.

GAVIN BARCELÓ, Josep M.: Inventari d'Esglésies núm. 23. Vallès Oriental. Pòrtic. Barcelona, 1990. Pàgines. 62 a 68.

SESÉ, Jaume: La Garriga. Lloc de Pas. Col.lecció Monografies de Contrapunt. Editorial Rourich. Sant Cugat del Vallès, 1990. 84 pàgines.

SUÑOL I GENÍS, Martí; HERNANDES I OLIVERES, Joan: 50 anys de catifes. 1ª part: "Corpus Cristi Festa Religiosa amb autèntic arrelament popular (M. Suñol)", pag. I a XVI. 2ª part: "Guia de la Garriga" (J. Hernandez) pag. 1 a 44. Ajuntament de la Garriga, 1990.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: Guia turística de la Garriga. Ajuntament de la Garriga, 1990. 44 pàgines més 1 plànol. 2a edició 1995.

ORRI, Judhit; TENAS I BUSQUEST, Montserrat: "Darreres intervencions a la vil·la romana de Can Terrés". Lauro. Revista del Museu de Granollers núm.

1. Granollers, 1990. 3 pàgines.

SUÑOL I GENÍS, Martí: La Cultura a la Garriga durant el període 1939-1970. Col.lecció Monografies de Contrapunt. Contrapunt, 1990. Editorial Rourich. Sant Cugat del Vallès, 1990. 114 pàgines.

PARTEGÀS I MAS, Núria; PARTEGÀS I MAS, Mercè: Francesc de Rosello i la Garriga del 1800. Inèdit, 1991.

PI DE CABANYES, Oriol: Cases modernistes de Catalunya. Vida i costums dels catalans. Edicions 62. Barcelona 1992. Pàgines 185 a 198.

BERDAGIL: La pintura gòtica catalana. El retaule de la Doma. Col.lecció Monografies de Contrapunt. Editorial Rourich. Sant Cugat del Vallès, 1992.

PRIMS, Josep: Memòries d'uns flabiols. La Garriga, 1992.

OLIVER I BRUY, Jaume: Corpus de pergamins de la Garriga. Segles XI-XV. Inèdit, 1992.

OLIVER I BRUY, Jaume: "Cum dicti parrochiani negassent. La Doma i els garriguencs l'any 1323" LA DOMA. Butlletí informatiu núm. 1. La Garriga, 1993.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: El tresor parroquial. LA DOMA. Butlletí informatiu núm. 1. La Garriga, 1993.

CASTELLS I GIRONÉS, Josep: Evolució d'una economia familiar a la baixa edat moderna. Els Illa. Inèdit. 1993.

CASTELLS I GIRONÉS, Josep: El testament, reflex de l'actitut davant la mort. La Garriga 1605-1836. Inèdit. 1993.

ESPAULELLA, Laura; PINEDA, Griselda; CISQUELLA, Magda: Variació generacional en el parlar de la Garriga. Col.lecció Monografies de Contrapunt. Editorial Rourich. Sant Cugat del Vallès, 1993. 111 pàgines.

HERNANDES I OLIVERES, Joan: La Confraria de la Minerva i les enramades de la parròquia de Sant Esteve de la Garriga. Junta d'Obra de la Doma. La Garriga 1994. 32 pàgines.

ANALECTA D'HISTÒRIA GARRIGUENCA

DIRECTOR

Joan Hernandes i Oliveres

CONSELL DE REDACCIÓ

Jaume Oliver i Bruy

Sílvia Vilarrasa i Andreu

Ricard Casadesús i Castro

EDITA

**CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS
GARRIGUENC**

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ

Bany, 35-37

telf. 8714970 fax 8716454

08530-LA GARRIGA

IMPRESSIÓ

AQUÍ, LA GARRIGA

Dipòsit legal: B-31461-95

ISSN

**Amb la col.laboració del
Departament de Cultura de la Generalitat de
Catalunya.**

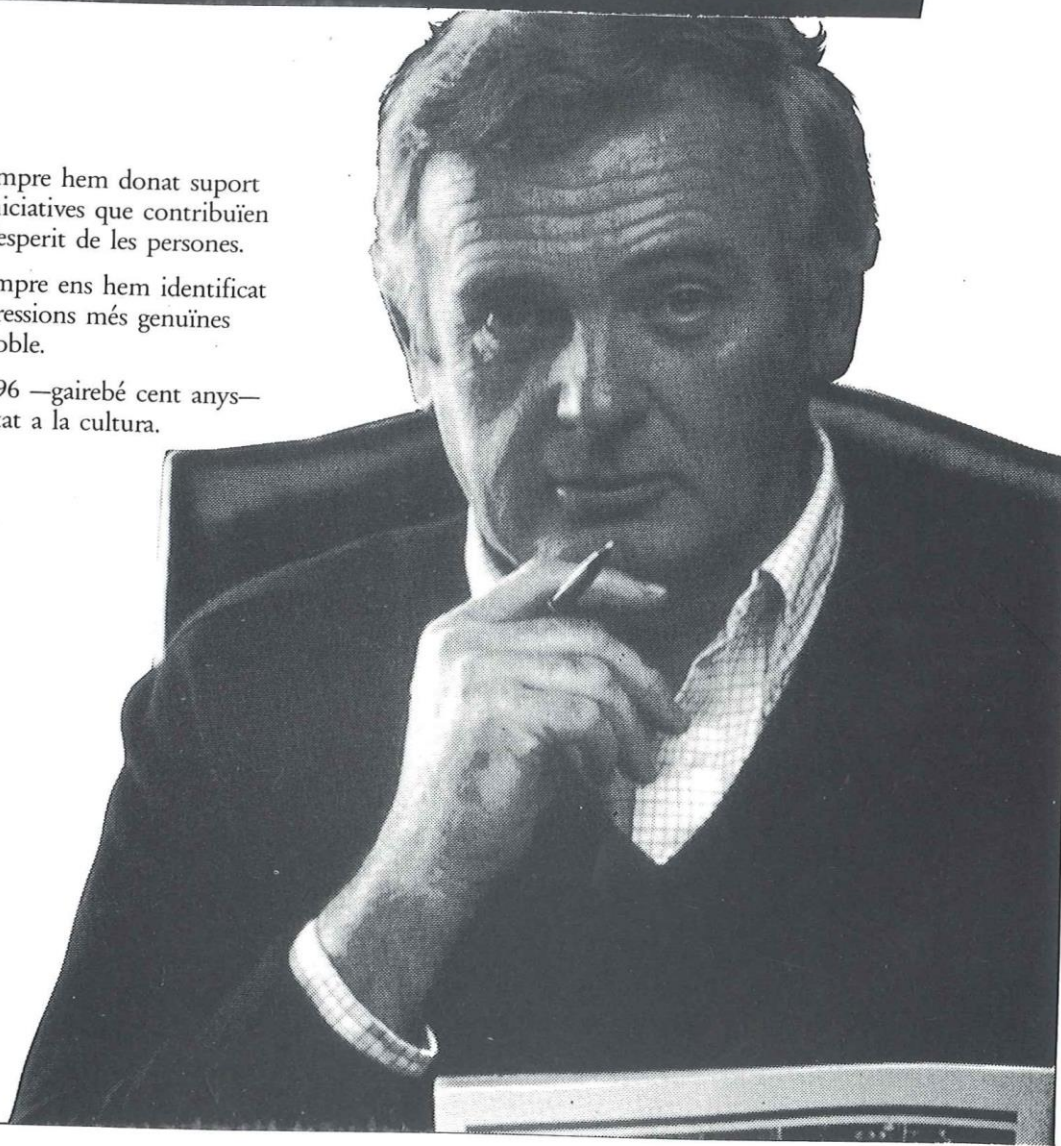
ANALECTA D'HISTÒRIA GARRIGUENCA no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressin els articles signats.
--

Des de 1896 fem costat a la cultura

Des de sempre hem donat suport
a aquelles iniciatives que contribuïen
a enriquir l'esperit de les persones.

Des de sempre ens hem identificat
amb les expressions més genuïnes
del nostre poble.

Des de 1896 —gairebé cent anys—
que fem costat a la cultura.

Caixa de Manlleu